

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

Орган Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі, Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Совеце Міністраў БССР, Міністэрства кінематографіі БССР і Камітэта па справах культурна-асветных устаноў пры Совеце Міністраў БССР

№ 10 (657)

Субота, 6 сакавіка 1948 года.

Цана 50 кап.

Творчыя задачы беларускіх савецкіх пісьменнікаў

Савецкая літаратура — самая ідэйная, самая перадавая літаратура ў свеце. Яна адыгрывае вялікую выхавальную і арганізуючую ролю ў жыцці народа і сілай мастацкага слова змагаецца за перамогу новага, камуністычнага грамадства. Будучы выказніцай дум, імкненняў і пачуццяў народа, яна заклікае глыбока і праўдзівана адлюстроўваць нашу сацыялістычную рэчаіснасць, паказваць веліч і маральна-духоўную сілу савецкага чалавека — актыўна будаўніка бяспаснага грамадства.

Пад гэтым знакам адбываліся рост і развіццё беларускай літаратуры ў пасляваенны час. Плённым быў і 1947 год. Ён характарызуецца даволі напружанай творчай работай нашых пісьменнікаў і, што надзвычай важна, крутым паваротам да сучаснасці, да надзённых, актуальных тэм. Сведчаннем гэтага з'яўляецца такі станоўчы факт, як выхад у свет цэлай серыі мастацкіх твораў на тэму аднаўлення.

З кожным днём адраджаецца разбураныя ворагам народная гаспадарка. Гіганцкімі тэмпамі растуць новыя галіны цяжкай індустрыі, якіх раней у БССР не было. У тэмпах будаўніцтва выяўляецца ўся вялікая творчая энергія народа, новыя ўзаемаадносіны паміж людзьмі, раскрытае сутнасць савецкага чалавека — творцы сацыялістычнага жыцця, яго высокароднае духоўнае аблічча, адданасць сваёй Радзіме. Побач з паказамі героіні Вялікай Айчыннай вайны і баявых партызанскіх будняў, усебаковы і поўнакроўны паказ аднаўлення працы павінен заняць асноўнае месца ў беларускай літаратуры.

Аб усім гэтым поўным голасам было сказана на рэспубліканскім сходзе пісьменнікаў у дачках і выступленнях прамоўцаў.

Тым не менш, неабвержным з'яўляецца факт, што гэты факт, што да гэтага часу не створаны яшчэ поўнацэнныя буйныя мастацкія творы — раманы, апавесці і драматычныя на сучасныя тэмы. Мы не маем такіх пражытых твораў, якіх-б з усёй сілай паказвалі героічны шлях беларускага народа, прайдзены ім на працягу 30-ці год савецкай улады, гістарычную ролю Леніна—Сталіна ў стварэнні Беларускай сацыялістычнай дзяржавы. Беларэйшай змены, што адбыліся не толькі ў матэрыяльных умовах жыцця Беларускага народа, але і ў яго светапоглядзе, у яго духоўнай прыродзе, на жаль, застаюцца яшчэ не закранутымі. А на гэтай ныве ёсць дзе працаваць. Тым больш, што кожная гадзіна, кожны дзень жыцця і патрыятычных подзвігаў нашага народа даюць выключна багаты, хвалюючы сваёй героікай пэтычны матэрыял. Яго хашля-не на адзін роман, вялікую эпічную паэму, або апавесць, не на адзін твор драматычны, жывапіс і скульптуры.

На жаль, нашы пісьменнікі і дзеячы мастацтва часамі слаба адчуваюць жывы пульс рэчаіснасці, не вывучаюць жыццё па ўсіх праявах таго новага, велічнага, што маршавае цяпер ад нас, і ў масах мастацтва. На самой справе: беларускі народ, у выніку ажыццяўлення ленынска-сталінскай ідэі, даўно ўжо не той, якім ён быў раней. Беларусь з'яўляецца адсталятай, поўнакалінальнай украінай рускага царства ператварылася ў адну з перадавых квітнеючых рэспублік Савецкага Саюза. Усё гэта натхняе на напісанне твораў мастацтва, вартых нашай героічнай сучаснасці.

І не глядзячы на такую станоўчую з'яву, як выхад у свет цэлай серыі апавесці і аповядаў на надзённых тэм, творы гэтыя не могуць паказваць з давольнай патрабаванні чытача. Наколькі-б станоўча ні ацэньваўся раман А. Стаховіча «Пад мірным небам», апавесці «Цёплае

дыханне» М. Паслядовіча, «Глыбокая плынь» І. Шамякіна, «Рыгор Шыбай» У. Краўчанкі і многія іншыя творы,—яны далёкі ад таго, каб быць дасканалымі. Высокародная тэма, якую паставілі перад сабой аўтары,—шырока паказваць нашу сучаснасць, не знайшла поўнацэннага ўвасаблення таму, што пісьменнікі часамі адходзяць ад законаў мастацкай творчасці, дапускаюць разрыв паміж ідэйнай задумай твора і мастацкімі сродкамі ўвасаблення яе ў канкрэтных вобразах. Нельга забывацца, што дасканаласць твораў мастацтва перш за ўсё,—у адзінстве формы і зместу.

Аднак гэтага разрыву можна пазбегнуць толькі тады, калі пісьменнік глыбей будзе пранікаць у сэнс жыцця, больш сур'ёзна вывучаць яго і няспынна ўдасканальваць сваё майстэрства.

Беларуская паэзія, якая заслужана здабыла сабе перадавое месца ў развіццё нашай літаратуры, захоўвае яго за сабой. Але высокі ідэйна-мастацкі ўзровень пэтычных твораў яшчэ не з'яўляецца дастатковым крытэрыем развіцця паэзіі на даным этапе. Будучы шчыра адданым ідэям большавіцкай партыі, нашы паэты—Якуб Колас, Пятрусь Броўка, Аркадзь Куляшоў, Пятро Глебка, Максім Танк, Пямен Панчанка і многія іншыя,—стварылі як у час вайны, так і ў перыяд мірнага будаўніцтва, поўнацэнныя творы паэзіі. Яны шырока вядомыя не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі, іх чытаюць на многіх мовах народаў братніх рэспублік.

Але ці азначае гэта, што ў нас «усё ў парадку»? Зусім не. Як правільна гаварылася на рэспубліканскім сходзе пісьменнікаў, у творчасці некаторых нашых маладых паэтаў маюць месца элементы фармалізму, кніжнасці, пераймання фальклора—замест арганічнага творчага перавасаблення яго. «Штурхаства» тэма, зразумела, рашуча выхараіцца з паэзіі, як фармалістычныя выкрутасы, што могуць стаць уперак дарогі натуральнага, адравага развіцця Беларускай савецкай паэзіі.

Аднак, перад ёй стаяць і другія, не менш важныя задачы.

Да гэтага часу ў нашай паэзіі культуры жанр паэмы, у якой лірычны элемент пераважае над яе эпічным духам, бярэ верх над сюжэтам. Такім чынам, ліра-эпічная паэма з'явілася чымсьці раз назаўсёды дадзеным, неперарывным узорам. Героіка нашых дзён, велічнасць гістарычных подзвігаў народа—творцы камуністычнага грамадства—не заўсёды могуць знайсці ў вузкім рэчышчы лірычнага жанра. Вось чаму наспеў момант, каб з'явіліся і ў паэзіі эпічныя творы, якіх-б не ўступалі добрым вялікім раманам, якіх-б апыялі героіку нашых дзён, адлюстроўвалі яе ў глыбока змястоўных і высокамастацкіх творах—эпічных паэмах. Іх узор наш паэзія ведае добра, дастаткова прыгадаць паэмы Янкі Купалы і Якуба Коласа, «Кацярыну» Пятруся Броўкі, «Сцяг брыгады» Аркадзя Куляшова, «Янука Сялібу» і «Нарач» Максіма Танка.

Нам таксама патрэбна і добрая лірычная паэзія. Народ-творца, што будзе новы свет, любіць песні і законна іх патрабуе ад майстроў мастацтва.

Нашы пісьменнікі, верныя вялікаму сцягу Леніна—Сталіна, напішучы, несумненна, ва ўсіх жанрах літаратуры новыя творы, вартыя нашай эпохі.

Выстаўка, прысвечаная 30-годдзю Савецкай Арміі

У памяшканні Мінскага салон-магазіна адкрылася выстаўка, прысвечаная 30-ай гадавіне Савецкай Арміі. На выстаўцы прадстаўлены работы, выкананыя мастакамі Беларусі галоўным чынам за час Вялікай Айчыннай вайны. Заслужаваюць увагі

графічныя работы І. Давідовіча, І. Ахрэмчыка, А. Шаўчэнка, Я. Зайцава, Л. Лейтмана, М. Дучыца, Б. Малкіна, С. Раманава, М. Тарасікава, работы маслам А. Заборана, У. Кудрэвіча, П. Гаўрыленкі, А. Шыбіна, Я. Ціхановіча і інш.

Хроніка

Саюз савецкіх пісьменнікаў Арменіі выдае ў 1948 годзе вялікую анталогію ўзору паэзіі народаў СССР на армянскай мове. Значнае месца ў гэтай анталогіі адводзіцца беларускім паэтам. Будучы змешчаны лепшыя творы народных паэтаў БССР Янкі Купалы і Якуба Коласа, а таксама паэтаў К. Крапіва, П. Броўкі, А. Куляшова, П. Глебка, М. Танка, П. Панчанкі.

Сакратарыят Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР прыняў рашэнне аб выданні зборніка твораў вядомага памёршага пісьменніка Юрыя Рудзько. У зборнік будуць уключаны апавесці «Пастаўская зямля», п'еса «Дарагі госьць» і іншыя творы. Да зборніка будзе напісаны ўступны артыкул пра жыццё і творчасць Ю. Рудзько.

У прэзідыуме рэспубліканскага схода пісьменнікаў, злева направа: А. Пракоф'еў, К. Крапіва, Я. Колас, П. Броўка, Н. І. Гусараў, А. А. Фадзееў, П. К. Панамарэнка і М. Танк.

МАСКВА, КРЭМЛЬ.

Таварышу СТАЛІНУ Іосіфу Вісарыёнавічу

ДАРАГІ ІОСИФ ВИСАРЬЕНАВИЧ!

Пісьменнікі Беларусі, сабраўшыся на свой рэспубліканскі сход, шлюць Вам, нашаму вялікаму правядуру і шчыраму другу савецкай літаратуры, гарачае сардэчнае прывітанне.

За апошні час пасля гістарычных пастаноў ЦК ВКП(б) аб ідэалагічнай рабоце, Беларускай савецкай літаратура зрабіла рашучы паварот да тэм цудоўнай сацыялістычнай сучаснасці і дамаглася на гэтым шляху пэўных поспехаў. Пісьменнікі Беларусі прасякнулі глыбокім усведамленнем таго, што «сла савецкай літаратуры, самай перадавай літаратура ў свеце, заключаецца ў тым, што яна з'яўляецца літаратурай, у якой няма і не можа быць

іншых інтарэсаў, апрача інтарэсаў народа, інтарэсаў дзяржавы».

Мы разумеем, што намі не ўсё яшчэ зроблена для таго, каб забяспечыць савецкі народ такімі творами, якія дапамагалі-б дзяржаве правільна выхоўваць нашу моладзь, адказвалі-б на яе запатрабаванні, выхоўвалі-б новае пакаленне ба-дзёрым, поўным веры ў сваю справу і гатовым пераадолець усе перашкоды ў барацьбе за блізкаю і светлаю будучыню камунізма. Перад намі ў гэтым напрамку стаяць яшчэ велізарныя задачы. Пісьменнікі Беларусі глыбока адчуваюць сваю адказнасць перад народам і з радасцю аддадуць усе свае здольнасці на тое, каб у славіць у літаратуры веліч савецкага ча-

лавека, выхаванага партыяй Леніна—Сталіна.

Агульны рэспубліканскі сход пісьменнікаў Беларусі ўрачыста абяцае Вам, дарагі і любімы таварыш Сталін, што пісьменнікі Беларусі ўпарта будуць працаваць над глыбокім вывучэннем марксізма-ленінізма, які, падобна сонцу, асвятляе нам шлях. Мы аддадзім усе нашы сілы напружанай творчай працы і павядзем Беларускаю літаратураю да новага ўздыму і росквіту. Мы запэўніваем Вас, мудры правядыр і настаўнік, што па-большавіцку разгорнем крытыку і самакрытыку, пераадолема недахопы ў нашай творчасці. Мы настольна будзем змагацца за ленынска-сталінскую партыйнасць у літаратуры, за высокую ідэйнасць, за большавіцкую

сцаснасць, за народную прастату, за сапраўдную мастацкасць твораў.

Бацькоўскія клопаты аб літаратуры з боку партыі і ўрада, Ваша асабістая ўвага да літаратуры ствараюць пісьменнікам усе ўмовы для паспяховай творчай працы. Ваша нястомная дзейнасць дзеля добра савецкага народа, Ваш светлы і любімы воплік, Ваша дарагое імя натхняюць нас у нашай рабоце. Пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, з Вашым імем у сэрцы мы пераможам. Дадзім народу творы, вартыя вялікай сталінскай эпохі.

Няхай жыве магутны савецкі народ! Няхай жыве мудрая партыя большавікоў! Няхай жыве геній савецкага народа Іосіф Вісарыёнавіч СТАЛІН!

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Кожны з нас будзе заўсёды помніць тое вялікае хваляванне, якое ахапіла нашы сэрцы трэцяга ліпеня 1941 года.

«Таварышы! Грамадзяне! Браты і сёстры». З затосеным дыханнем слухалі мы, як наш правядыр звяртаўся да сваіх сяброў, да савецкіх мужчын і жанчын, заклікаў іх мабілізаваць усе сілы для абароны роднай зямлі.

На голас Вялікага Сталіна, на голас Партыі горача адгукнуліся і браты і сёстры.

У сваім вершы «Русской женщине» Міхал Ісакоўскі проста і праўдзівана паказаў вялікі душы савецкай жанчыны:

...І ты перад воем страную,
І ты перад воем войною
Сказалась — какая ты есть,
Рубила, возила, копала, —
Да разве же всё перестёшь?
А в письмах на фронт уверяла,
Что будто-б отлично живёшь.

І воны, ідуць на бітву,
І вступіць гатовыя ёй,
Как клятву шепталі, как моляты,
Далёкае імя твое...

У цяжкай гадзі вайны з фашысцкімі захопнікамі асабліва выйшла роля нашай жанчыны, як вялікай сілы савецкага грамадства. Гісторыя не забудзе бяспрыкладных працоўных і баявых подзвігаў савецкіх жанчын.

Пройдуць доўгія гады, а ўнікі і праўнікі нашы нізка паклоніцца магіле, якая знаходзіцца за вёскай Пятрышчава, Маскоўскай вобласці. Там пахавана «Таня»—Зоя Касмадзем'янская. Яе маці, Любоў Цімафееўна, сказала пра сваю дачку такія словы:

«Калі я праводзіла Зою на фронт, яна сказала мне ў апошнюю хвіліну: «Што ты плачаш, мама? Ці не ты мне казалася, што я павінна быць адважнай і сумленнай? Мама, я ганаруся тым, што буду змагацца супроць фашыстаў, і ты ганарыся, што я іду на фронт. Са слязімаў мяне праводзіць не тэба. Прыду героем або памру героем». У майей дачкі, — ішла далей маці Зоі,—была светлая галава і гарачае, чыстае, мужнае сэрца. Яна ўмела з вялікай трываласцю пераносіць цяжкасці і няудачы.

Савецкая жанчына

Такі нашы савецкія жанчыны ў цяжкай хвіліны жыцця паказалі прыклады мужнасці, бадзёрасці, вынослівасці.

Увесь свет здзівілі сваім героізмам жанчыны Ленінграда. Думы і пачуцці нашых слаўных ленынградцаў яскрава выяўлены ў дзёніку ўдэльніцы ленынградскай запяці—Веры Міхайлаўны Інбер. Гэты дзёнік — не выдумка, не страшная казка, а суровая праўда жыцця. Вельмі сцісла гаворыць пісьменніца аб сабе:

«Я выступала на заводах, у клубках, у вайсковых шпіталях і школах.

Як дзейнічаюць зараз мае вершы? Як працавала маё пера, мая зброя ў час асады Ленінграда? Ці змагла я хоць у некаторы ступень біць патрэбнай яму? Я адказваю за гэта.

Мне гэта даручана партыяй, гэта мая партыйная справа».

У дні вялікіх выпрабаванняў савецкая жанчына ўсёй сваёй дзейнасцю паказала, што яна з'яўляецца палымінай патрыятычнай нашай сацыялістычнай Радзімы.

Беларускі народ мае нямыя героічных дачок, якія адважна змагаліся супроць фашысцкіх вандалаў.

Нашчадкі нашы заўсёды будуць удзячны Героіні Савецкага Саюза М. Осіпавай, якая разам з іншымі беларускімі жанчынамі вяла надзвычай адказную работу ў самым логаве звера. У выніку гэтай работы ўзляталі ў наветра эшалоны, узрываўся масты, загінуў на сваім уласным ложку вядомы нямецкі вылагод Кудэ. Аб сваіх партызанскіх справах Осіпава кажа: «Мы цвёрда верылі ў перамогу, бо адчувалі за сабою падтрымку Масквы і непахісную крутую сілу таварыша Сталіна. З думкай аб Сталіне, аб Маскве адважна змагаліся партызаны ў тылу ворага, з яго імем і хадзіла на выкананне баявых заданняў». Вось гэтак проста, без лішніх «прыгожых» слоў выражае савецкая жанчына пачуцці, якімі поўна яе адважнае, мужнае сэрца.

Пра нашых беларускіх партызанак складаюцца казкі, быліны, вершы. У дні Айчыннай вайны Пятро Глебка з глыбокім пачуццём пісаў пра народную героіню — «Дзюльчану з Клімаўча»:

Ты прыйшла, маўклівая пакутніца,
З той зямлі, з якой у горкі час

Злая доля — чорная разлучніца
Разлучыла, раз'яднала нас.

...І я ведаю і цвёрда верую,
Што народ мой выйдзе з немаці,
Апрануць у шыньлю шэрую,
Гэту веру мне прынесла ты.
Вось чаму імя твае мне дорага,
Адназемак добрая мая.
Ды, каб часам не пачулі ворагі,
Я не выкажу твайго імя.

У нашай жанчыне ёсць і ласкаваць, і мужнасць, і любовіць іскры, і непахісная, гнеўная сіла моцціцы. Яе рукі ўмеюць пяшчотна закламываць дзяцей, але яны змаглі ў патрэбны момант, са зброяй, памужчыцку, помсціць ворагу за здзекі над нашым шчасцем.

У ваеннай гадзі, выступаючы ў шпіталі, я сустрэлася з Беларускай партызанкай Фёклай Струй. Гэта — маладая настаўніца з буйой Заходняй Беларусі. Яна толькі год і дзевяць месяцаў жыла ва ўмовах савецкай улады, але за гэты пераўвальных кароткі час усёй сваёй істотай палюбіла і зразумела ўсю веліч жыцця, асветленага Сталінскай Канстытуцыяй. Калі пачалася вайна, Фёкла Струй пайшла ў партызанскі атрад. Гэта, з выгляду маленькая, зграбная дзівічына, выконвала такія баявыя аперацыі, якімі змог-бы ганарыцца кожны савецкі чалавек.

Здарылася так, што ў адну з грозных партызанскіх начэй Фёклу Федараўну спасцігла няшчасце—у яе былі адларожаныя абедзве ногі, якія потым прыйшлося адняць... Але яна знайшла ў сваёй душы сілу, каб мужна перанесці сваё асабістае няшчасце. Ніхто ў шпіталі не чуў ад яе ні слова скаргі, ніхто не бачыў яе слёз. У сучасны момант Ф. Ф. Струй працуе на Піншчыне, на адказнай рабоце ў Абыльканкоме і ўсе свае маладыя сілы аддае справе аднаўлення гаспадаркі роднай Беларусі.

Героічнае савецкае жыццё нарадзіла і нараджае новых героінь, якія бачыць у сацыялістычнай Радзіме сваё шчасце, будучыню сваіх дзяцей і гэтаму вялікаму шчасцю прысвячаюць свае ідэі, імкненні, сваю натхнёную працу.

У Савецкім Саюзе жанчынам забяспечаны роўныя правы з мужчынамі ва ўсіх галінах дзяржаўнага, грамадскага, гас-

падарчага і культурнага жыцця. І дзяржа, у часы вялікага аднаўлення народнай гаспадаркі, нашы жанчыны знаходзяцца ў першых шэрагах будаўнікоў.

Глядзі, радзіма, на сяспёр маіх!
Ну, як мне вершы не складаць пра іх?
Наўкол—пляды жаночых рук ласкавых,
Наўкол сляды іх неўміручай славы.
Мы славу тую сёння ўсюды бачым:
У росце дрэў,
У каласоў бурштыне,
У смела зробленай машыне,
І ў светлым позірку дзіцячым,
Іна ў навуцы адчыняе далі,—
Ты ўгадваў яе, вялікі Сталін!

На будаўніцтве Мінскага трактарнага завода ўвучыла сотні дзюльчат, якія асвоілі самую складаную прафесію: муляроў, токарэў, шліфавальчыц, наладчыкаў верштатаў. Былія калгасніцы Ніна Вабрук і Ніна Гатальская працуюць на будаўніцтве жылых дамоў і выконваюць у дзень на тры нормы. Ніна Гатальская, восемнаццацігадовая дзюльчыца з Магілёўшчыны, некаж сказа-ла мне:

«Я дадому не пісала пра тое, што мулярам стала, думала, будучы мае сваякі смяяцца, што ўзялася я не за дзюльчочную працу. Ажно гэтымі дзямі прыходзіць да мяне ліст ад маці: пра цябе, Ніна, ужо ў газетах пішучы, фотакарткі твае друкуюць, відаць, ты наладчыкам зрабілася? Добра, дачушка, працуй, нам на ўдзелу!»

На ўвесь Савецкі Саюз праславілася Алена Міронаўна Чухнік — машыніст Беларускай чыгуны, Герой Сацыялістычнай Працы.

А колькі знатных званняў працуе на нашых калгасных палях! Колькі ўкладваюць яны клопаты, любасці ў сваю працу, з дня ў дзень росчытаю багаты ўраджай?

Нездарма ў ліку ўзнагароджаных перадавоў сельскай гаспадаркі вялікае месца займаюць жанчыны. Іх вялікая праца, іх жыццё, героічныя вобразы прасяца ў вершы, паэмы, раманы, п'есы, прасяца на палотні нашых мастакоў.

У сэнсе паказу поўнакроўных вобразаў савецкіх жанчын, асабліва лікву іх дзейнасці ў пасляваенны час, нам зроблена недапушчальна мала. Жыццё патрабуе ад нас твораў пра слаўных савецкіх жанчын, узгадаваных нашай Радзімай і партыяй Леніна—Сталіна.

БЕЛАРУСКАЯ СОВЕЦКАЯ ДРАМАТУРГИЯ ЗА 1947 ГОД

Даклад Кандрата КРАПІВЫ на рэспубліканскім сходзе пісьменнікаў*

Прашло паўтара года з таго часу, як ЦК ВКП(б) вынес сваю пастанову аб рэпертуры драматычных тэатраў і мерах па яго палепшэнні. Гэты важнейшы дакумент ускрыў самай істотнай недахоп нашай драматургіі і з усяй выстрэльнай паставой перад савецкімі тэатрамі і драматургамі пытанне аб падняцці ідэйнай і мастацкай якасці нашага рэпертуара.

Недахопы гэтыя мы без вялікай цяжкасці знойдзем у саміх сябе, калі ўспомнім, у якім становішчы была наша беларуская драматургія да моманту пастановы. Прыкладаў далёка шукаць не давядзецца. Як вы добра памятаеце, Кандрат Крапіва напісаў сатырычную камедыю «Мілья чалавек», у якой выявіў сваё няўмелства адлюстроўваць лепшыя рысы і якасці савецкага чалавека. Выводзячы на сцэну шукініка і прайздэста, ён не супроўстваў яму поўнакрывных вобразам маральна-здоровых савецкіх людзей. Цень ад Жаўкыты ў нейкай ступені лягла на савецкіх людзей і, такім чынам, атрымалася няправільнае, скажонае адлюстраванне нашай рэчаіснасці.

Такое-ж няўмелства адлюстраванне лепшых якасці савецкага чалавека паказаў і Аляксей Кучар, які напісаў п'есу «Заложнікі». Паставіўшы ў цэнтры падзей героя партызанскай барацьбы, ён не знайшоў для яго належнай справы, не якім-бы раскрыліся выдатныя якасці гэтага чалавека, у дадатак абкружыў яго няпоўнацэннымі людзьмі і нават прыхарошыў такога ханжы і, па сутнасці, здрадніка, якім з'яўляецца брат Міна — Нічмар.

Гэта, можа, найбольш яскравыя і відавочныя прыклады недавальняючай работы драматургаў на мінулым этапе, але гэтым не вычэрпваліся на той час недахопы нашай работы. І калі мы чыталі ў пастанове ЦК ВКП(б) аб тым, што «многія драматургі егаў у баку ад канонічных пытанняў сучаснасці», дык мы мімаволі ўспаміналі пра некаторых беларускіх драматургаў, напрыклад, пра Міхаіла Клімавіча, які не даў нам ніводнай п'есы пра нашу сучаснасць і абмежаваў сваё выключна гістарычнай тэмай, пра Віталія Вольскага, які ў сваёй творчасці выключна пакуў што толькі казкімі і легендамі і не робіць спробы адлюстраванне нашай казачняй сапраўднасці.

Калі мы паглядзім, што адбылося ў Беларускай савецкай драматургіі за 1947 г., дык павінны будзем адзначыць некаторыя новыя прыкметы для нас з'явіліся. Перш за ўсё, нас радуе тое, што конкурсы на лепшую п'есу прыцягнулі ў драматургію новыя маладыя кадры. Досыць скажаць, што на конкурс паступіла 71 п'еса. Зраўмела, што не ўсе гэтыя п'есы заслужваюць увагі, як драматургічныя і навогуль мастацкія творы. Аднак жа журы конкурса мала магчыма адзначыць 15 п'ес прэміямі і заахвочвальнымі ўзнагародамі. Прычым, заслужваюць асабліва увагі тое, што ўсе аўтары гэтых п'ес, апроч двух, прайшлі ў драматургію ўпершыню. Трэцюю рэспубліканскую прэмію атрымалі: Цімох Крысько за п'есу «На вялікай дарозе» (цяпер яна называецца «Прамень будучыні»), Вячаслаў Палескі за п'есу «Песні нашых сэрцаў» і выбожык Юрыя Рудзко за п'есу «Дарагі гоць». Многія таварышчы атрымалі заахвочвальныя ўзнагароды.

Калі мы прылічым сюды яшчэ Аркадзя Маўзона, які неадоўга перад тым напісаў выдатную п'есу «Канстанцін Заслоў», і Леаніда Рахленка, які пасля ўжо конкурсу напісаў п'есу «Сям'я Волжыных», дык мы ўбачым, што ў драматургію працягваюць сабе шлях досыць значны атрад новага папаўнення.

Адзначаючы такоў радаснае для нас з'явіліся, які прыйшлі свежыя сілы ў нашу драматургію, мы адначасова не можам праціці міма аднаго досыць сумнага факта, які заключаецца ў тым, што нашы старэйшыя драматургі, за рэдкім выключэннем, не напісалі новых п'ес. Не напісаў новай п'есы В. Вольскі; А. Кучар, які абяцаў напісаць аж дзве п'есы, не напісаў, праўдзівей не скончыў, ні адной. Не напісаў п'есы наш старэйшы драматург Я. Мірочыч, а таксама і не такія ўжо стары, але сталы драматург Я. Рамановіч; не далі новай п'есы ў 1947 г. і К. Крапіва і П. Глебка. Праўда, наколькі мне вядома, большасць з названых мной драматургаў працавала ў мінулым годзе над новымі п'есамі, але яны занадта доўга тонуць на месцы, верад тым, як зрабіць новы творчы крок.

Чым-жа з'яўляецца драматургічнай прадукцыя 1947 г. паводле іх ідэйных і мастацкіх якасцяў? Я не змагу спыніцца на кожнай п'есе, якія тут называў, перш за ўсё таму, што толькі адна з гэтых п'ес пастаўлена і толькі адна надрукавана. Пераважная большасць іх знаходзіцца ў працэсе дапрацоўкі.

Перш за ўсё, мы павінны вітаць рашучы наварот нашых драматургаў у бок савецкай тэматыкі. Амаль усе памыяныя тут п'есы, — гэта п'есы аб савецкіх людзях. Значная частка іх прысвечана героям Вялікай Айчыннай вайны: савецкім воінам і народным мсціўцам — партызанам. Некалькі п'ес напісана на тэму аб каласным жыцці. Есць таксама п'есы, прысвечаныя аднаўленню разбураных гарадоў і ўкараненню ў будаўніцтва новых стэханавіцкіх метадаў працы. Такія важныя тэмы, які ўстаўленне Савецкай улады на Беларусь, таксама не забыта нашымі драматургамі. Ідэйная накіраван-

насць усіх гэтых п'ес сведчыць аб тым, што аўтары іх правільна разумеюць задачы, пастаўленыя партыяй перад савецкай драматургіяй. Усе драматургі, на меры сваіх сіл і здольнасцяў, імкнучыся паказаць лепшыя якасці савецкага чалавека-воіна, каласніка, рабочага, інтэлігента. Гэта мы павінны адзначыць, як бясспрэчна добры рост нашай драматургіі. Аднак, добрыя намеры і імкненні аўтараў не заўсёды ператвараліся ў поўнакрывныя мастацкія вобразы. Нават лепшыя з напісаных п'ес атрымалі на конкурсе толькі трэцяя рэспубліканская прэмія. Гэта значыць, што і нашы з'яўляюцца творамі яшчэ недакананымі. Ніжэй стварыць поўнакрывныя мастацкія вобразы, ніжэй паставіць свайго героя ў такіх абставінах, пры якіх ён з найбольшай паўнотай раскрыў бы свае душэўныя якасці з'яўляюцца асноўнай бядой многіх нашых драматургаў. Таму мы і наглядзем часта такую з'яву, што на сцэне хоцьдзі не жыццёва савецкай людзі, а добрыя намеры аўтара, яго блякія ідэалы, надзеяныя здольнасці выказваюць правільныя думкі, запачытаўшы з газет, але пазбаўленыя душы і цела, усіх тых якасцяў, якія ўласцівы жывому чалавеку.

П'есай, у якой, можа, найбольш ярка выступаюць моцныя і слабыя бакі нашай драматургіі 1947 года, на маю думку, з'яўляецца п'еса Вячаслава Палескага з некалькі пратэіцызнай назвай «Песні нашых сэрцаў».

У п'есе ідзе змаганне за аднаўленне аднаго з беларускіх гарадоў, разбураных нямецка-фашысцкімі варварамі. Малады драматург урываецца ў самую гушчу жыцця і імкнецца паказаць нам, што адбываецца вакол нас. Яго цікавіць не столькі звышчарныя падзеі, якія праходзяць на нашых вачах і зусім нам зразумелы, колькі рэальныя сілы гэтых падзей — нашы лепшыя савецкія людзі. Аўтар правільна і намацавае той вадападзел, які праходзіць паміж перадавымі і адстапымі людзьмі нашага грамадства. З аднаго боку стаяць людзі, якія правільна разумеюць інтарэсы савецкай дзяржавы і свае ўласныя. З другога боку стаяць людзі адстапкія, якія знаходзяцца яшчэ ў палоне старога капіталістычнага маралі, дбаюць перш за ўсё аб саміх сабе, а інтарэсы дзяржавы ставяць на другое месца. Такім чынам, аўтар правільна расставіў сілы для драматургічнай дзеі. П'еса добра і цікава задумана, у аснову яе пакладзена пэўная ідэя. Пасобітамі і выказнікамі яе з'яўляюцца перадавыя савецкія людзі, якія даводзяць правільнасць сваёй перакананні ў такой важнай і актуальнай справе, як абудова горада. У супроўчлеглым лагера выкрываюцца носьбіты старога буржуазнага маралі, іх антыдзяржаўныя тэндэнцыі, перажытыя капіталісты і свядомасці людзей. Пры такой расстаноўцы сіл можна было-б чакаць цікавага і напружанага развіцця драматургічнай дзеі, у якой людзі раскрылі бы свае душэўныя якасці. І аднак жа такой напружанай драматургічнай дзеі не атрымалася. Бо хоць сілы супроўчлеглых лагераў расставлены правільна і знаходзяцца на належных пазіцыях, але яны вельмі няроўныя. І па сваёму становішчу, і па сваіх маральных якасцях Чарнуха з'яўляецца вельмі вызначаным праціўнікам у параўнанні з магучым фронтам на чале з Сокалавым. Такім чынам, атрымалася сутрычка веласіпада з паравозам, бой пэўна з арлом. Чарнуха занадта хутка аказваецца пераможаным і раздаўленым. Пачынаючы з паловы п'есы, дзеянне спадае. У апошнім акце дзеючым асобам ужо няма чаго дзець, і яны займаюцца лабоўнымі гаворкамі і пачобнымі справамі, якія не маюць ніякага дачынення да асноўнага канфлікту.

Толькі ў напружаным дзеянні дзеючых асоб поўнацэнна могуць раскрыць свае душэўныя якасці. Найбольш аўтару удаўся тры вобразы, якія неперадана сутыкаюцца паміж сабой у ходзе змагання і з'яўляюцца актыўнымі яго ўдзельнікамі. Такія вобразы з'яўляюцца Чарнуха, яго жонка Клава, стэханавец Корж, у значнай меры інжынер Каласкоў, у некаторай ступені — сакратар гаркома Сокалаў. Чым далей знаходзіцца дзеючая асоба ад эпіцэнтра асноўнага канфлікту, тым цяжэй яны выглядаюць. Нефэрзнымі цэнамі праходзяць у п'есе старшыня райвыканкома Радзін — бледная копія Сокалава, доктар Чайка, Ірына і ўсе іншыя, якім у п'есе няма чаго рабіць.

Цікавыя ў гэтых адносінах з'яўляюцца вобраз сакратара гаркома Сокалава. Для яго Чарнуха, як я ўжо казаў, з'яўляецца вельмі значным праціўнікам, каб Сокалаў у змаганні з ім мог напружыць усе свае сілы. Лішчы сваіх сіл і часу, якія яму дадзены ў п'есе, ён траціць на безліч іншых дробных спраў, якія не даюць яму магчымасці раскрыць перад намі ўсе багаці свай душы. Аўтар не знайшоў для Сокалава такой справы, якая захавала-б яго цалкам, патрабавала-б напружання ўсіх яго душэўных сіл. Справа аўтара ажыццявіць і ўзабачыць вобраз Сокалава праз яго каханне з Ірынай яўна не ўдалася.

У п'есе ёсць і іншыя істотныя недахопы. Перш за ўсё, яна занадта разбухла за кошт непатрэбнага слоўнага матэрыялу. Такім чынам, пры ўсёй сваёй актуальнасці і пры многіх станоўчых якасцях, п'еса аказалася пакуў што непрыдатнай для паставі ў нашым тэатры. Аб гэтых недахопах мы ў свой час гаварылі пры абмеркаванні п'есы на секцыі драматургаў. Аўтар гадзіўся амаль з усімі ўзавагамі таварышоў. Але пры абмеркаванні прысутнічаў крытык, які не згадзіўся з усімі, хто выступаў на сходзе, і нават з самім аўтарам. Праз некалькі дзён у газеце «Літаратура і мастацтва» з'явілася яго пахвальная рэцэнзія. Я маю на ўвазе рэцэнзію таварыша Я. Гарчовіча пад назвай «Пра нашых су-

часнікаў», у якой ён, на маю думку, яўна перахваліў п'есу, перабольшыў яе станоўчыя якасці і амаль нічога не сказаў аб недахопах. Рэцэнзента, у прыватнасці, цалкам задавальняе вобраз сакратара гаркома Сокалава. Таварыш Гарчовіч лічыць, што гэта — поўнакрывны і шматгранны вобраз большэвіка, партыйнага работніка. Мы таксама верым, што Сокалаў добры большэвік і чалавек з многімі добрымі якасцямі. Але мы верым толькі аўтару на слова, бо гэтыя якасці поўнацэнна не раскрыты. Таму правільна намечаны вобраз атрымаўся не досыць яркім, а ў адносінах яго асабіста жыцця — і зусім бледным. Рэцэнзент заспакоівае і дэмабілізуе аўтара якраз у той момант, калі ён сабраўся сур'ёзна сесці за дапрацоўку п'есы.

Не глядзячы на ўсе гэтыя акалічнасці, я лічу, што п'еса В. Палескага заслужыла тое, каб над ёй працаваць далей.

Дзве іншыя п'есы, якія атрымалі на конкурсе трэцюю рэспубліканскую прэмію, прысвечаны каласнаму жыццю. Гэта — п'еса нябожчыка Юрыя Рудзко «Дарагі гоць» і п'еса Цімоха Крысько «Прамень будучыні».

Абодва драматургі спрабуюць на іншым матэрыяле вырашаць тую-ж самую тэму, што і В. Палескі. П'еса расказвае аб перадавых савецкіх людзях, якія разумеюць інтарэсы савецкай дзяржавы і маюць волю перамаца і маюць вытвораць, з аднаго боку, і аб людзях адстапкіх — з другога, якія з'яўляюцца перашкодай пераможаным поступу наперад, і таму павінны або саступіць з дарогі, або далучыцца да людзей перадавых.

І ў адной і ў другой п'есе, апроч агучанай каласнага тэмы, ёсць шмат агучана і ў спробах яе вырашання. І ў адным і ў другім выпадку дзея адбываецца ў калгасе, у якім шмат непаладкаў, бо старэйшы яго з'яўляецца чалавек, які ставіць свае асабістыя інтарэсы або свай ўласны гонар вышэй грамадскіх інтарэсаў. Але прыязджае ў калгас дэмабілізаваны камандзір Савецкай Арміі (у абодвух выпадках гэта брат старога старэйшага калгасца) і, не глядзячы на сваіх выдатных якасцяў, рашуча выступае супроць свайго брата — няўдалага старэйша, згуртавае вакол сябе калгасныя актыўны і ўзімае ўсіх калгаснікаў на перамаганне цяжкасцяў і непаладкаў. Пасаромлены, няўдалы старшыня ўсведзілі свае пачынальнікі і, нарэшце, сам актывна ўключаюцца ў працу пад новым кіраваннем. У выніку калгас выходзіць з прывады, становіцца перадавым і дамагаецца рэкорднага ўрадкава. Паралельна з гэтым у калгасе адбываецца вялікі сад і будзеца электрастанцыя, пагатаму ў канцы, калі новы старшыня жэніцца з калгасным аграномам і паставіць, выселіць можна глянуць у маладым калгасным садзе і пры электрычным асвятленні. Па такому ўзору, з невялікімі адхіленнямі, напісана пераважная большасць п'ес на калгасную тэму, у тым ліку і п'еса Лью Гурскі «Хлеб», якую мы абмеркавалі на секцыі, і п'еса А. Вяльчэвіча і З. Цялесіна «Чырвоная Горка», якую аўтары сумесна з тэатрам, на жаль, не давалі да канца.

Зусім правільна, што перадавыя савецкія людзі змагаюцца ў калгасе з адстапкімі элементамі. Зусім правільна, што гэтыя перадавыя людзі ўзначальваюць масы калгаснага сялянства і дасягаюць вялікіх поспехаў. Адстапкім элементам нічога іншага не здаецца, як далучыцца да агучанага руху наперад. Правільна драматургі бачаць і будучыню калгасцаў — з высокімі ўрадкамі, маладымі сям'ямі, электрастанцыямі. І супроць выселяў такім-са чынам нельга скажаць. Але ўсё гэта робіцца і будзе рабіцца не абавязкова па аднаму шаблону. У самай гэтай схеме, улюбёнай драматургамі, ёсць пэўныя загані. Вырашальнікам лёсу калгасца з'яўляецца тут звычайна адзін чалавек — новы старшыня, якога прысылаюць зверху, а ролі сапраўднага гаспадарка калгаснага гаспадаркі — саміх калгаснікаў — амаль што не відаць; партыйнае кіраванне ажыццяўляецца шляхам прыезду ў калгас сакратара райкома партыі, а што робіць мясцовыя камуністы і ці ёсць яны наогул у калгасе, няма таксама часта вядома.

Чаму-ж гэтая схема так упарта пераходзіць з аднаго п'есы ў другую? Па-мойму, гэта ад недакладнага ўяўлення аўтараў аб тых працэсах, якія сёння адбываюцца ў калгасе. Аўтары мала наглядваюць гэтыя працэсы сваімі вачыма, а больш даведваюцца аб іх з газет ды па тых чутках, якія да іх даходзяць.

Аднак, пры наўнасці пэўнага шаблону, кожная з гэтых п'ес мае і свае індывідуальныя асаблівасці. У п'есе «Дарагі гоць», якая па сваёму жанру набліжаецца да камедыі, у першым акце цікава завязваецца сюжэтны вузел, намечана востры канфлікт паміж братамі як на гра-

мадскай, так і па асабістай лініі, намячаюцца рад цікавых вобразаў.

У п'есе «Прамень будучыні» Цімоха Крысько нас вабяць яе добрыя літаратурныя якасці, вобразна, сакавіта, трэпаная мова, цёплае пацудзі да савецкіх людзей, якім сагрэты ўвесь гэты твор, высокароднае думак і ўчынкаў героюў. Нам прыемна пазнаёміцца з такімі перадавымі савецкімі людзьмі, як намеснік дырэктара МТС Андрэй Саковіч, яго маці, настаўніца Вольга Рызгараўна, стары настаўнік Кузьма Кузьміч, калгасніца Домна Красок і яе дачка Алена. На жаль, не ўсе гэтыя вобразы атрымалі ў п'есе належныя развіцці. Аўтар не знайшоў для іх у п'есе належнай справы, за яку-б яны энергічна змагаліся, ад вырашэння якой залежыць-бы лёс калгасца і іх сям'і. Мы пазнаем іх не столькі ў дзеянні, колькі ў выказваннях сваіх думак і пацудзіў і ў характэрыстыках іншых дзеючых асоб. Канфлікт, які намечана ў пачатку п'есы паміж Андрэем Саковічам і яго братам старэйшым калгасца Мікалаем, не развіваецца на поўную моц, ды і не можа развівацца. Прычына для такога канфлікту вельмі нязначная. Яна заключаецца ў тым, што старшыня калгасца Мікола Саковіч, у нядаўнім мінулым лейтэнант Савецкай Арміі, не ўмеў працаваць з людзьмі і не разумее ўмоў калгаснага жыцця. Ён хоча кіраваць калгасам па ваеннаму; загадаў — і каб у ноль-ноль было выканана, усё неабходнае для дасягнення поспеху павіны быць забеспечана зверху. Ён хоча працаваць на ўсім гатовым. Яму і ў думку не прыходзіць, што можна забіваць унутрашнія рэсурсы. Такім з'яўляецца яго, прысяжаны ў калгас, старэйшы брат, намеснік дырэктара МТС Андрэй Саковіч. Андрэй рашуча выкрывае загані метада работы Міколы, Мікола гарачыцца, спрабае супрацьстаяць, але гэта хутчэй прарэчанае занраванне самалюбства, чым здарэцтва пераканання. Пазіцыя яго слабая. Ніхто ў калгасе яго не падтрымлівае, нават яго каханая дзючына на баку Андрэй, і ён хутка здаецца. Такім чынам канфлікт паміж братамі і наогул усе супярэчнасці ў п'есе заканчваюцца ўжо ў чвартай карціне, а разам з гэтым заканчываецца і драматургічнае дзеянне.

Лью Гурскі, які больш спрактыкаваны драматург, стараецца захаваць канфлікт да канца п'есы, але п'есе гэта не дамагае, бо самы канфлікт з'яўляецца неарганічным. Не знайшоўшы выразнай фігуры, якая была-б тыповай і сапраўды ўвасабляла адстапкія настроі пасобных калгаснікаў, Лью Гурскі надзяўся гэтымі настроймі перадавога савецкага чалавека і гэтым нагрэшны супроць праўды. Яго Анішчук перад вайной карыстаўся славай добрага калгасніка, на фронце быў сумленным і смелым воінам, за што мае не адну ўзнагароду, а вярнуўшыся ў калгас, раптам аказаўся абібок, пашыком і нізкапаклоўнікам перад Захадам. З'яўляючыся намеснікам старэйшага калгасца, ён усімі сіламі стараецца зрываць мерпрыемствы старэйша Бондара, накіраваныя на падняцце калгаснай гаспадаркі. І гэта без якой-небудзь сур'ёзнай падстава. Зусім ужо неадарэчнай з'яўляецца фігура старэйшага райвыканкома Гарбачыні, які плячэцца ў хвасце за Анішчуком і з'яўляецца да чалавекам настолькі прыміўным і адстапкім, што любы радавы калгаснік стаіць вышэй яго. Штучна надуманы канфлікт не робіць п'есу больш моцнай з мастацкага боку, і з боку ідэйнага ён, бясспрэчна, шкодзіць ёй.

Вялікая колькасць прысланых на конкурс п'ес прысвечана героям Вялікай Айчыннай вайны і партызанскай барацьбе. Лепшай беларускай п'есай на абаронную тэму, пастаўленай у 1947 годзе, з'яўляецца п'еса Аркадзя Маўзона «Канстанцін Заслоў». Большасць з прысутных бачылі гэтую п'есу на сцэне тэатра імя Янкі Купалы. Гэты ўдалы спектакль з'яўляўся вынікам дружнай сумеснай работы аўтара і тэатра. Рэцэнзія на спектакль і на п'есу вы чыталі ў нашым друку і мне няма патрэбы займацца падрабязным аналізам п'есы. П'еса з'яўляецца бясспрэчна удачай маладога драматурга. Удача гэта заключаецца, перш за ўсё, ў тым, што аўтару ўдалося стварыць праўдзівы вобраз лепшага сына беларускага народа, аднаго з найбольш папулярных і любімых герояў партызанскай барацьбы на Беларусі — Канстанціна Заслоўна. У гэтым вобразе мы бачым выдатны рыс савецкага чалавека, вярнаецца да ворага, абмежваючы аднаццаць сваёй савецкай працай, гатуецца змаганца за яе да апошніх кроплі крыві, маральна перавагу савецкіх людзей над ворагам. Удаўся аўтару і рад іншых вобразаў.

Есць у п'есе і некаторыя недахопы, аб якіх таксама гаварылася ў нашым друку. Адзін з самых істотных недахопаў заключаецца ў тым, што не паказана арганізуючая і кіруючая роля партыі ў партызанскай барацьбе. Цэнтральны герой п'есы паказаны хоць і ярка, але толькі з аднаго боку — як таленавіты арганізатар дыверсійных актаў па чыгушцы. Хацелася-б, каб аўтар крыху шырэй распуснуў рамкі біяграфіі героя і раскрыў перад намі ўсе багаці якасці яго душы і розуму. П'еса развіваецца глабальным чынам па лініі звышчарнага дзеяння, чаму ў значнай меры спрыяе і характар дзейнасці цэнтральнага героя. Адгэтуль і мова п'есы падпарадкаецца больш запатрабаваным інтрыгам, чым неабходнасці псіхалагічнага раскрыцця вобразаў: яна сцэнічная, але не досыць сакавітая, часта пазбаўлена неабходных фарбаў.

Гэтай-жа самай п'есе ў свой час была прысвечана і тэатру імя Якуба Коласа. Тэатр, аднак, адмовіўся працаваць з аўтарам. Цяпер тэатр імя Якуба Коласа, у парадку саапарніцтва, працуе над новай п'есай аб Заслоўне «Цэнтральны ход».

аўтарамі якой з'яўляюцца К. Губаровіч і І. Дорскі. Творчае саапарніцтва тэатраў можна толькі вітаць. Праўда, пры гэтым не абавязкова ставіць п'есу, прысвечаную таму-ж самому герою, а калі ўжо распачаць такое саапарніцтва, дык абавязкова, каб у выніку яго з'явілася п'еса і спектакль, лепшы за тых, што ўжо створаны.

П'еса «Цэнтральны ход» знаходзіцца ў працэсе паставіўкі, і скажаць сёння што-небудзь пэўнае аб яе якасцях я не маю магчымасці па той прастай прычыне, што не ведаю яе апошняга варыянта. Мы некалькі разоў прапаноўвалі аўтарам абмеркаваць п'есу на секцыі драматургаў, але яны дыпламатычна ўхіляліся ад гэтага, з'яўляючы, што п'еса яшчэ для абмеркавання не гатова.

У заключэнне я хачу сказаць некалькі слоў яшчэ аб адной п'есе. Гэтая п'еса таксама знаходзіцца ў аўтара, як кажуць, на «варштане» і аўтар не дапрацоўвае. Скажаць аб ёй і лічу патрэбным таму, што яна па сваёй тэме надзвычай актуальная, і мы рады былі-б бачыць яе на сцэне да 30-ай гадавіны БССР. Я маю на ўвазе п'есу М. Клімавіча «Уся ўлада Советам». У гэтай п'есе аўтар ставіць сабе мэтай паказаць Кастрычніцкую рэвалюцыю на Беларусі, роллю Цэнтральнага Камітэта камуністычнай партыі і вобшы раз правадыроў рэвалюцыі. Дзея адбываецца ў Смольным, а таксама ў Мінску — у гарадскім Совеце дэпутатаў, у штабе Экадамічнага фронту і неасрэдна на фронце. Сразумела, што такая адказная тэма з шырокім ахопам найважнейшых падзей, з паказам ролі правадыроў народа патрабуе асабліва сур'ёзнага падыходу і вялікай напружана працы. П'еса ў такім выглядзе, як я ведаю, патрабуе дапрацоўкі.

Аналізуючы недахопы п'ес заключаюцца ў тым, што некаторыя вобразы не досыць ярка выпісаны. Паказваюцца валяжы лагера, аўтар імкнецца паказаць ворагаў усіх мастей і адценняў, асабліва сярод беларускай інтэлігенцыі, ад гэтага іх у п'есе занадта шмат у параўнанні са станоўчымі вобразамі — прадстаўнікам барацьбы і сялян. Паказваючы варажы лагера, аўтар робіць пэўны кроў у бок меладрамы, нават дэтэктава, што зусім не падыходзіць для п'есы на такую важную тэму.

Разам з гэтым у п'есе ёсць рад удаўляючых сцэн і цікавых вобразаў. Такія вобразы з'яўляюцца салдат-беларус Прадлігі, стары рабочы Старык, яго дачка Надзейка, палкоўнік Камешчык. З варажых лагераў цікавымі з'яўляюцца вобразы генерала Балуба, Калатухіна і некаторыя іншыя.

Наогул-жа над п'есай яшчэ трэба працаваць, і працаваць карысна было-б сумесна з тэатрам. На жаль, наколькі мне вядома, да гэтага часу творчы кантакты паміж аўтарам і тэатрам яшчэ не наладжаны.

Падводзячы вынік таму, што зроблена нашымі драматургамі ў 1947 годзе ў святле пастановы ЦК ВКП(б) аб рэпертуры драматычных тэатраў і мерах па яго палепшэнні, мы павінны адзначыць, што многія, у пераважнасці маладыя, пісьменнікі адгукліся на заклік партыі ўключыцца ў справу стварэння рэпертуара. У драматургію прыйшло новае папаўненне, якое прынісло з сабой і новае адуванне нашай сапраўднасці, як гэта мы бачым, напрыклад, у п'есе В. Палескага.

Другая станоўчая з'ява, якую мы павінны адзначыць, гэта рашучы наварот нашых драматургаў у бок савецкай тэматыкі. Амаль усе п'есы, напісаныя нашымі драматургамі ў 1947 годзе, якія заслужваюць увагі, — гэта п'есы аб нашай савецкай рэчаіснасці.

І трэцяе, што мы павінны адзначыць, як станоўчую з'яву, — гэта здаровы, правільны падыход да вырашэння савецкай тэмы, шчырае жаданне аўтараў паказаць лепшыя якасці савецкага чалавека. У гэтай частцы мы ў пэўнай меры патрабаванні партыі выканалі. Але мы далёка не поўнацэнна выканалі іх у адным важнейшым пункце, у тым пункце, дзе Цэнтральны Камітэт патрабуе ад нас стварыць яркія поўнацэнныя і мастацкія аднадушныя творы. Нават лепшыя драматургічныя творы 1947 года ледзь дасягаюць сярэдняга ўзроўню. У тун хуча кінюць папрок і нашым крытыкам, якія ў гэтых адносінах часта гатовы паісці на кампрамісы. Я прыводзіў ужо ў прыклад рэцэнзію Я. Гарчовіча, але не адзін Гарчовіч гэтым грэшны. Мы часта можам сустраць такоў разважанне: твор з мастацкага боку — не вельмі што, але ён даўня насычаны, а таму ўсё астатняе аўтару можна дараваць. Такія ўстаўкі ка зусім няправільныя. Справа ў тым, што ідэйную якасць твора нельга механічна адрываць ад мастацкай якасці. Яны не існуюць у твора пасобку, а складаюць адно непадзяляльнае цэлае. З памяншэннем аднаго якасці памяншаецца і другая. Вось чаму не можа быць высокадзейных твораў пры нізкай мастацкай якасці.

Глыбокі змест патрабуе дасканалай формы для свайго выражэння. Я гэта гавару, не боючыся ўнасці ў фармалізм, бо дасканалая форма — гэта перш за ўсё форма мэтазгодная, здольная з найбольшай паўнотай і выразнасцю дасць да чытача ідэйны змест твора.

З фармалізмам-жа мы маем справу тады, калі наглядзем гіпертэатральны фармалізм і занадтае зместу. Форма тут з'яўляецца самамэтавай, а сякі-такі змест — толькі зачыпак для таго, каб даць маг-

чынасць аўтару распусціць свой фармалістычны павіны хоць.

Фармалізм не сумясцімы з глыбокім ідэйным зместам. Тут наймуся ўскладаная вычварная форма служыць не для таго, каб з найбольшай паўнотай выліць змест, а для таго, каб прыкрыць сабою яго ўбства.

Дасканалая форма можа быць і праст

Створым кунуністычнае мастацтва сусветна-гістарычнага значэння

(Прамова Генеральнага сакратара Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР А. А. ФАДЗЕЕВА*)

Дарагія таварышы! Ад імя Усесаюзнага праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў перадаю Вам, пісьменнікам Беларусі, самае сардэчнае, братняе большэвіцкае прывітанне. (Апладысменты).

У вашай асобе я перадаю гэтак прывітанне ўсім беларускаму народу — яго інтэлігенцыі, палітычным дзеячам, сталеаўцам, інжынерна-тэхнічным работнікам прадпрыемстваў, перадавікам-калгаснікам, вясковым настаўнікам, аграномам, дактарам.

Мы павінны, як перадавыя людзі савецкага народа, паказаць веліч нашага чалавека і яго савецкае сацыялістычнае жыццё.

Здавалася-б, задача гэтая нават і не новая. Нашы вялікія класікі імкнуліся паказаць тое самае лепшае, што было ў нас у мінулым; яны таксама імкнуліся паказаць чалавека. Але розніца заключалася ў тым, што яны паказвалі прыгнечанага чалавека. Мы жасцаслівыя, — мы можам паказаць свабоднага чалавека, лепшыя якасці якога выяўляюцца ў штодзённым жыцці.

Здавалася-б, задача гэтая нават і не новая. Нашы вялікія класікі імкнуліся паказаць тое самае лепшае, што было ў нас у мінулым; яны таксама імкнуліся паказаць чалавека. Але розніца заключалася ў тым, што яны паказвалі прыгнечанага чалавека. Мы жасцаслівыя, — мы можам паказаць свабоднага чалавека, лепшыя якасці якога выяўляюцца ў штодзённым жыцці.

Здавалася-б, задача гэтая нават і не новая. Нашы вялікія класікі імкнуліся паказаць тое самае лепшае, што было ў нас у мінулым; яны таксама імкнуліся паказаць чалавека. Але розніца заключалася ў тым, што яны паказвалі прыгнечанага чалавека. Мы жасцаслівыя, — мы можам паказаць свабоднага чалавека, лепшыя якасці якога выяўляюцца ў штодзённым жыцці.

Здавалася-б, задача гэтая нават і не новая. Нашы вялікія класікі імкнуліся паказаць тое самае лепшае, што было ў нас у мінулым; яны таксама імкнуліся паказаць чалавека. Але розніца заключалася ў тым, што яны паказвалі прыгнечанага чалавека. Мы жасцаслівыя, — мы можам паказаць свабоднага чалавека, лепшыя якасці якога выяўляюцца ў штодзённым жыцці.

глядзіце, што паказвае свету наша савецкая кінематаграфія, якая ўспяла ў чалавек. Вазьміце карціну «Сельская настаўніца». Гэтую карціну наш народ любіць і не можа не любіць, таму што ў ёй паказана душа працоўнага чалавека — настаўніцы, якая выхоўвала дзяцей яшчэ ў стары час і вырасла да вышніх чалавечай свядомасці ў наш час.

Нізкапаклонства перад Захадам — адзін з нашых ідэйных праціўнікаў, які перашкаджае развіццю нашай літаратуры і з якім мы павінны змагацца.

Есць і другі ў нас праціўнік — буржуазны нацыяналізм, яго перажыткі і забобоны. Трэба сказаць, што буржуазны нацыяналізм таксама адно з праваўленняў нізкапаклонства перад Захадам. Вы ведаеце, што ва ўмовах развіцця нашых народаў да рэвалюцыі буржуазія заўсёды залежала ад замежнага капітала.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі буржуазны нацыяналісты заўсёды адраджалі сваёй ідэяй і свайго народа; яны заўсёды былі прыслужнікамі замежнага капітала. Лепшыя перадавыя людзі любой нацыі выдатна разумелі, што акрамя царскай Расіі, якая прыгнечвала, існавала другая Расія — Расія рэвалюцыйнай дэмакратыі, Расія вялікай перадавой культуры, і разумелі, што вызваленне свайго народа, сваёй нацыі без дапамогі рускай нацыі — перадавой сілы — немагчыма.

Буржуазны нацыяналізм мае месца і цяпер. Ён выяўляецца ў ідэяльных старынях. Правільна гаварыць тут Сава Галаваніўскага пра Рыльскага, які імкнуўся ўвабрасіць у сваёй творчасці нацыяналістычныя забобоны, які імкнуўся ўзвысіць зурбоў буржуазнай рэакцыі. Рыльскі спрабаваў паказаць, быццам унутры украінскай нацыі не было класавай барацьбы.

Другая акалічнасць — гэта замоўчванне ролі рускага народа ў вызваленні нацыі. А. Даўжэнка ў сваім сьвярай імкунуся прадставіць справу так, што нават у барацьбе з нямецкімі акупантамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны Украіна выяўляецца ад ворага толькі сваёй ўласнай сілай. Мада гэтага, ён гаварыць, што не трэба выходзіць народ у духу класавай барацьбы, а трэба больш выходзіць у яго нацыянальна пацучці. Але ў тым і заключалася вялікая сіла дружбы савецкіх народаў, што пры дапамозе братніх народаў і, у першую чаргу, вялікага рускага народа Украіна адолела пазбаўца ад нямецкага ярма. Неразумнае перадавога, прысомага, лепшага, што несё з сабой рускі народ, які нарадзіў вялікі рэвалюцыйны сілы, — гэта і ёсць адна з аднак нацыяналізма.

Перажыткі буржуазнага нацыяналізма, яго забобоны — другая вялікая перашкода, якая не дае магчымасці на ўсю веліч паказаць наша савецкае грамадства і нашага савецкага чалавека.

Есць і другі ў нас праціўнік — буржуазны нацыяналізм, яго перажыткі і забобоны. Трэба сказаць, што буржуазны нацыяналізм таксама адно з праваўленняў нізкапаклонства перад Захадам. Вы ведаеце, што ва ўмовах развіцця нашых народаў да рэвалюцыі буржуазія заўсёды залежала ад замежнага капітала.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі буржуазны нацыяналісты заўсёды адраджалі сваёй ідэяй і свайго народа; яны заўсёды былі прыслужнікамі замежнага капітала. Лепшыя перадавыя людзі любой нацыі выдатна разумелі, што акрамя царскай Расіі, якая прыгнечвала, існавала другая Расія — Расія рэвалюцыйнай дэмакратыі, Расія вялікай перадавой культуры, і разумелі, што вызваленне свайго народа, сваёй нацыі без дапамогі рускай нацыі — перадавой сілы — немагчыма.

Буржуазны нацыяналізм мае месца і цяпер. Ён выяўляецца ў ідэяльных старынях. Правільна гаварыць тут Сава Галаваніўскага пра Рыльскага, які імкунуся ўвабрасіць у сваёй творчасці нацыяналістычныя забобоны, які імкунуся ўзвысіць зурбоў буржуазнай рэакцыі. Рыльскі спрабаваў паказаць, быццам унутры украінскай нацыі не было класавай барацьбы.

Другая акалічнасць — гэта замоўчванне ролі рускага народа ў вызваленні нацыі. А. Даўжэнка ў сваім сьвярай імкунуся прадставіць справу так, што нават у барацьбе з нямецкімі акупантамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны Украіна выяўляецца ад ворага толькі сваёй ўласнай сілай. Мада гэтага, ён гаварыць, што не трэба выходзіць народ у духу класавай барацьбы, а трэба больш выходзіць у яго нацыянальна пацучці. Але ў тым і заключалася вялікая сіла дружбы савецкіх народаў, што пры дапамозе братніх народаў і, у першую чаргу, вялікага рускага народа Украіна адолела пазбаўца ад нямецкага ярма. Неразумнае перадавога, прысомага, лепшага, што несё з сабой рускі народ, які нарадзіў вялікі рэвалюцыйны сілы, — гэта і ёсць адна з аднак нацыяналізма.

Перажыткі буржуазнага нацыяналізма, яго забобоны — другая вялікая перашкода, якая не дае магчымасці на ўсю веліч паказаць наша савецкае грамадства і нашага савецкага чалавека.

Есць у нас яшчэ адзін вораг, гэта, можна сказаць, унутраны вораг. Ён — у нас саміх. Я маю на ўвазе адсутнасць правычкі да праўдавай крытыкі і самакрытыкі. Уласна кажучы, калі-б мы пазбаўліся ад гэтага недахопу, мы вызваліліся-б ад вялікай колькасці памылак. Іншы раз здаецца нязручным сказаць чалавеку праўду, сказаць, што ён напісаў дрэнную кнігу. Гэта ўяўная і памылковая нязручнасць.

У нашых умовах крытыка і самакрытыка — галоўны фактар нашага развіцця. Звычайна гаварыць праўду зрабілася адной з рыс характара савецкага чалавека. Калі мы, мастакі, да гэтага часу раскланываемся адзін перад другім, не адважваемся сказаць, што той ці іншы пісьменнік зыйшоў з дарогі, — гэта асабліва важна сказаць, — дык гэта значыць, што мы адсталі ад народа.

Паколькі мы цяпер ідзем у наша вялікае камуністычнае наступленне, дык мы павінны бачыць не толькі добрае ў літаратуры мінулага, але і тое, што не адпавядае нашаму светапогляду. Вазьміце класікаў. Мы іх усе любім, але Ленін вучыў нас, што мы павінны да ўсяго ставіцца крытычна. Вось, напрыклад, вобраз Кутузава ў творы Талстога «Вайна і мір». Высока ставіць раман Талстога, мы не можам не бачыць, што вобраз вялікага рускага палкаводца ён паказваў няправільна. Талстой паказвае Кутузава, як чалавека, які не здольны кіраваць, ён высьмейвае палкаводца, які не ўмее камандаваць. А ці ж мог-б Кутузаў перамагчы і разбіць Напалеона, калі-б ён не быў вялікім стратэгам, вялікім камандзірам?

За апошні час з'явілася нямаля кніг, у якіх Дастаеўскі паказваецца апалагетам. Мы аддаем Дастаеўскаму належнае за яго вялікі гений, але не трэба забываць, што Дастаеўскі быў супроць рэвалюцыі. Рамаў «Маладая Гвардыя» меў вялікі поспех у чытачоў. І крытыкавалі яго не за тое, што ён дрэнна напісаў, а за тое, што я пра большэвікоў не скажаў таго галоўнага, што яны заслужылі. Я гэтую крытыку цалкам і поўнасьцю прымаю. Паказваючы моладзь, чельга не паказваць, хто яе выхававу. І калі знайшліся рамантычныя словы пра моладзь, дык звыдуцца яны і пра тое пакаленне, якое выхавала гэтую моладзь.

Мне часта пытаюцца, ці пайду я на тое, каб перарабіць рамаў «Маладая Гвардыя»? Я звычайна адказваю, што Гоголь не саромеўся некалькі раз перарабіць «Тараса Бульбу», Леў Талстой перарабіў «Вайну і мір». Чаму-ж мы, выхаваныя ленынска-сталінскай школы, павінны адносіцца да сябе, як да звышчалавекі?

Калі народ любіць рамаў «Маладая Гвардыя» і хоча, каб ён быў яшчэ лепшым, дык чаго-ж мне саромецца перарабіць свой твор? І я спадзяюся заваяваць симпатый свайго чытача, адлюстроўваючы тое, што зрабіла наша большэвіцкая партыя. (Апладысменты).

Мы павінны вельмі смела падыходзіць да самых лепшых нашых з'яў і паказваць, дзе ў нас ёсць дасягненні, а дзе недахопы.

У мяне ёсць многа лістоў ад чытачоў з крытычнымі заўвагамі пра рамаў «Маладая Гвардыя». Іншы раз мне гаварылі, што падпольшчыкі ў турме гавораць вельмі дэкларатывна. Я і сам думаю аб гэтым. Значыць, нашы людзі не даруюць недахопаў. Мы павінны чула ставіцца да заўваг сваіх чытачоў. Гэта не мае нічога агульнага з крытычнай дубінкай. Адна справа, калі ты разумеш, што маеш справу з ідэйным праціўнікам. Калі-ж ты ведаеш, што маеш справу з савецкім мастаком, які яшчэ чагосьці не знайшоў, ці яшчэ не авалоўду як след майстэрствам, — патрэбны другі падыход.

У нас срод крытыка існуюць людзі, якія прыстававаюцца да асноўнай лініі. Цяпер адбываецца наша вялікая камуністычнае наступленне. Мы жорстка крытыкуем тых, хто супроцьдзейнічае нам. Асобна крытыкаю думуюць, што калі так ставіцца пытанне, дык я буду навокала лаваць ворагаў. З'яўляецца малады пісьменнік, які скажам, з'явіўся Дабравольскі, які любіць сваіх герояў, савецкіх людзей, паказвае іх высокароднымі, але проста некаторыя дэталі яшчэ не разумее, не бачыць. Яму на дарозе становіцца крытык і знішае пісьменніка, імкунуся прыстававацца да барацьбы супроць ворагаў. Ён думае: «Вось я ворага знайшоў». І, уласна кажучы, пад вглядам ворага ён выкрывае сумленнага савецкага пісьменніка. Дзея каго мы будзем рабіць гэта? Мы змагаемся з праціўнікам там, што асабліва выразна бачым, што наша савецкая літаратура на велізарным уздзе. Ва ўсіх нашых нацыянальных літаратурах у наяўнасці велізарная перабудова. Мы разумеем, якую ролю адыграла наша літаратура ў час вайны, мы разумеем, што мы знаходзімся ў перыяд росквіту нашай літаратуры. Мы павінны іспрытна выходзіць нашы кадры так, каб яны разумелі гэтую акалічнасць.

Таварышы, дарагія сябры! Дазвольце ад імя ленынскага пісьменнікаў перадаць Вам самае шчырае прывітанне! Наш вялікі і цудоўны Ленінград моцна звязаны з Беларуска агульнымі і культурнымі сувязямі. Таму зусім натуральна, што з дня на дзень мацнеюць непарушныя прыязныя адносіны паміж двума атрадамі савецкай літаратуры. Вернасьці і непарушнасці нашых сяброўскіх сувязяў, аднаства нашых агульных намагаўняў, накіраваных на росквіт савецкай культуры, мы не дэкларуем.

Што зроблена ў адносінах перакладаў беларускай літаратуры ва ўсіх яе жанрах намі, ленынскага пісьменнікамі, і што мы думаем зрабіць?

Першае, аб чым патрэбна сказаць, гэта тое, што Ленінградскае выдавецтва падрыхтавала да друку анталогію беларускай паэзіі ў памеры 13,5 тысяч радкоў. Ленінградскія пісьменнікі перакладлі на рускую мову зборнік «Беларускія апаўданы» (20 аўтарскіх аркушаў), які ў канцы сакавіка выходзіць у Ленінградскім аддзяленні «Савецкі пісьменнік». У «Савецкім пісьменніку» таксама выходзіць кніга апавесцяў Змітрака Будлі. Рыхтуецца да выдання на рускай мове вялікі зборнік вершаў Максіма Танка. Ленінградскае аддзяленне дзіцячага выдавецтва выпускае кнігу апаўданаў беларускіх дзяцей. У 1947 годзе ў часопісе «Знамя» надрукаваны: паэма А. Вялікіча «Сям'я», нізі вершаў Я. Купалы і М. Багдановіча. У газетах «Ленінградская прада», «Вячэрні Ленінград», «Змена», «На варце Радзімы» друкаваліся вершы беларускіх паэтаў у перакладзе ленынскага. Ленінградскім радыёкамітэтам было арганізавана некалькі радыёперадач, прысвечаных творчасці беларускіх паэтаў.

Дарагія сябры, перш за ўсё дазвольце мне прывітаць вас і перадаць самыя гарачыя, самыя шчырыя і адзіныя пацучці ад імя пісьменнікаў Савецкай Украіны. (Апладысменты).

Мы з вамі не толькі суседзі, не толькі сябры, — лёс нашых народаў, украінскага і беларускага, як у далекім, так і ў бліжэйшым мінулым, настолькі падобны, што здаецца адным лёсам, адной доляй. Зграі польскіх панюў і літоўскіх князюў, неаднаразова нашэці нямецкіх зграй аднолькава спустошвалі нашы і вашы прасторы. У нас заўсёды былі агульныя ворагі, у нас заўсёды былі агульныя сябры. З Расія нам з даўніх часюў падмалася сонца, што асвятляла нашы шляхі. Там заўсёды былі сілы, якія з'яўляліся нашай ааронай і цяжкія для нас хвіліны.

Агульны лёс аб'яднаў нас і ў новай савецкай час. На нашу долю выпала ганаровая місія быць самымі заходнімі фарпостамі сацыялізма. У дні Айчыннай вайны першы удар нямецкіх варвараў мы прынілі на сябе. Увесь свет ведае пра тое, як змагаўся Беларусь і Украіна. Імяны легендарных беларускіх і украінскіх партызан — жыўныя доказы вялікай мужнасці нашых народаў, якія не скарыліся нямецкім фашыстам і засталіся на заўсёды апарай і гвардыяй непераможнага савецкага ладу.

Наша літаратура была вартым увабленнем мужнасці нашых народаў. Хто не ведае ў наш час імя Янку Коласа, Крапівы, Лынькова, Куляшова, Броўкі, Глебкі, Іанка? З іх вершаў мы дэдаваемся пра будоўлі новага Мінска, новага Віцебска і Гомеля.

Да 30-годдзя БССР мы маем намер выпусціць зборнік «Беларуская драматургія». Выданнем гэтай кнігі мы як-б зачыраем выданне ў перакладзе на рускую мову ўсіх асноўных жанраў беларускай літаратуры — паэзіі, прозы і драматургіі.

Агульных высокіх мэт — аднаго служэння свайму народу, Радзіме. Гэтым вялікім мэтам і служыць наша савецкая літаратура — самая ідэйная, самая перадавая літаратура, свету. Яе любіць мільёны чытачоў. Беларуска літаратуру, у прыватнасці паэзію, нельга не любіць. У лепшых сваіх выяўленнях — а іх многа — яна высокаідэйная, шчыльна звязаная з жыццём, з народам.

Ад творчага супрацоўніцтва з беларускімі пісьменнікамі мы, паэты-перакладчыкі, зрабілі багачэйшымі. Работа наша была зроблена на заклік нашага сэрца, яна нам прынесла вялікую радасць. Нядаўні прыезд у Ленінград вялікай групы беларускіх пісьменнікаў быў важным здарэннем у жыцці нашага горада. Герачнай працай увесь савецкі народ пад кіраўніцтвам партыі Леніна — Сталіна ўзвядзіць светлы будынік камуністычнага грамадства.

Не раньне, чым мы, наше сонца востат. Не позьне, чым мы, і оно устаёт. А раньне — не наша работа. Потым еце песню сложыць нам даю, Когда звезды плотно глядятся в окно, — Все это зовется — работа. Мы сеем и жнем, строим светлый свой дом. Мы каждый свой день начинаем трудом... И мы — это мы, и за нами идущий Уже голоюю и сердцем в грядущем. Савецкая літаратура, закліканая служыць свайму народу, асвечана сонцам ленынска-сталінскага вучэння, якое паказвае нам шлях да камунізма. Няхай жыве савецкая літаратура! (Бурныя апладысменты).

Чым можна растлумачыць той факт, што ў 1947 г. у першым томе сваіх твораў Максім Рыльскі зноў перадрукаваў верш, у якім ёсць такія словы: «Тут, у сібіскіх гарах, вое дзікі звер, а я, паэт, ляжы лядяма на п'юной бочцы»? Гэта словы абыватэля, якому варожы савецкі лад, які схіляцца перад Захадам, але не перад тым Захадам, які ў нашай сьвядомасці звязваецца з імяны Маркса, яго твары ў Лондане, Гюго — у Парыжы, Гейне — у Барліне.

І Яноўскі і Рыльскі схіляюцца перад брытанскай імперыяй, яны схіляюцца перад тым богам, які не разыходзіцца з іх палітычнымі поглядамі. У рэзалюцыі нашага пленума з'уджаецца той факт, што мы курьлі фільм гэтым людзям, што мы абкружалі іх арэолам славы, што мы называлі іх таленавітымі пісьменнікамі, забываючы, што талент, гэта — якасць чалавека, які ўмее служыць свайму народу, што талент — гэта перш за ўсё беспамылковае пацучце сацыяльнай справядлівасці.

Я нічога не скажаў аб дасягненнях нашай літаратуры за апошні час. Яны ўсім вядомы. Гэта — ітеса Карнейчыца, вершы Тычыны, рамаў Ганчара, рамаў Капыленкі, рамаў у вершах Первамайскага, новыя вершы Бажана і многае іншае, — у нас ёсць чым пахваліцца.

За агульны росквіт братніх літаратур

(Прамова Аляксандра ПРАКОФ'ЕВА)

Таварышы, дарагія сябры! Дазвольце ад імя ленынскага пісьменнікаў перадаць Вам самае шчырае прывітанне! Наш вялікі і цудоўны Ленінград моцна звязаны з Беларуска агульнымі і культурнымі сувязямі. Таму зусім натуральна, што з дня на дзень мацнеюць непарушныя прыязныя адносіны паміж двума атрадамі савецкай літаратуры. Вернасьці і непарушнасці нашых сяброўскіх сувязяў, аднаства нашых агульных намагаўняў, накіраваных на росквіт савецкай культуры, мы не дэкларуем.

Што зроблена ў адносінах перакладаў беларускай літаратуры ва ўсіх яе жанрах намі, ленынскага пісьменнікамі, і што мы думаем зрабіць?

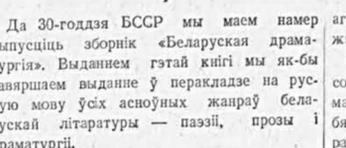
Першае, аб чым патрэбна сказаць, гэта тое, што Ленінградскае выдавецтва падрыхтавала да друку анталогію беларускай паэзіі ў памеры 13,5 тысяч радкоў. Ленінградскія пісьменнікі перакладлі на рускую мову зборнік «Беларускія апаўданы» (20 аўтарскіх аркушаў), які ў канцы сакавіка выходзіць у Ленінградскім аддзяленні «Савецкі пісьменнік». У «Савецкім пісьменніку» таксама выходзіць кніга апавесцяў Змітрака Будлі. Рыхтуецца да выдання на рускай мове вялікі зборнік вершаў Максіма Танка. Ленінградскае аддзяленне дзіцячага выдавецтва выпускае кнігу апаўданаў беларускіх дзяцей. У 1947 годзе ў часопісе «Знамя» надрукаваны: паэма А. Вялікіча «Сям'я», нізі вершаў Я. Купалы і М. Багдановіча. У газетах «Ленінградская прада», «Вячэрні Ленінград», «Змена», «На варце Радзімы» друкаваліся вершы беларускіх паэтаў у перакладзе ленынскага. Ленінградскім радыёкамітэтам было арганізавана некалькі радыёперадач, прысвечаных творчасці беларускіх паэтаў.

Дарагія сябры, перш за ўсё дазвольце мне прывітаць вас і перадаць самыя гарачыя, самыя шчырыя і адзіныя пацучці ад імя пісьменнікаў Савецкай Украіны. (Апладысменты).

Мы з вамі не толькі суседзі, не толькі сябры, — лёс нашых народаў, украінскага і беларускага, як у далекім, так і ў бліжэйшым мінулым, настолькі падобны, што здаецца адным лёсам, адной доляй. Зграі польскіх панюў і літоўскіх князюў, неаднаразова нашэці нямецкіх зграй аднолькава спустошвалі нашы і вашы прасторы. У нас заўсёды былі агульныя ворагі, у нас заўсёды былі агульныя сябры. З Расія нам з даўніх часюў падмалася сонца, што асвятляла нашы шляхі. Там заўсёды былі сілы, якія з'яўляліся нашай ааронай і цяжкія для нас хвіліны.

Агульны лёс аб'яднаў нас і ў новай савецкай час. На нашу долю выпала ганаровая місія быць самымі заходнімі фарпостамі сацыялізма. У дні Айчыннай вайны першы удар нямецкіх варвараў мы прынілі на сябе. Увесь свет ведае пра тое, як змагаўся Беларусь і Украіна. Імяны легендарных беларускіх і украінскіх партызан — жыўныя доказы вялікай мужнасці нашых народаў, якія не скарыліся нямецкім фашыстам і засталіся на заўсёды апарай і гвардыяй непераможнага савецкага ладу.

Наша літаратура была вартым увабленнем мужнасці нашых народаў. Хто не ведае ў наш час імя Янку Коласа, Крапівы, Лынькова, Куляшова, Броўкі, Глебкі, Іанка? З іх вершаў мы дэдаваемся пра будоўлі новага Мінска, новага Віцебска і Гомеля.

Акрамя гэтага, нашымі чарговымі работамі будуць пераклады і выданне кнігі Пятра Глебкі і Антона Валевіча.

Два гады таму назад тут, у сталіцы Савецкай Беларусі — Мінску, мы завязалі шчырую творчую дружбу. Без пахвалы, але і без фальшывай сціпласці, падводзячы вынікі, можна сказаць, што абодва атрады савецкай літаратуры падаюць прыклад плённай работы, накіраванай на ўмацаванне дружбы паміж двума народамі, дружбы, якая служыць для

Напішам творы, вартыя нашай эпохі

(Прамова Савы ГАЛАВАНІЎСКАГА)

Дарагія сябры, перш за ўсё дазвольце мне прывітаць вас і перадаць самыя гарачыя, самыя шчырыя і адзіныя пацучці ад імя пісьменнікаў Савецкай Украіны. (Апладысменты).

Мы з вамі не толькі суседзі, не толькі сябры, — лёс нашых народаў, украінскага і беларускага, як у далекім, так і ў бліжэйшым мінулым, настолькі падобны, што здаецца адным лёсам, адной доляй. Зграі польскіх панюў і літоўскіх князюў, неаднаразова нашэці нямецкіх зграй аднолькава спустошвалі нашы і вашы прасторы. У нас заўсёды былі агульныя ворагі, у нас заўсёды былі агульныя сябры. З Расія нам з даўніх часюў падмалася сонца, што асвятляла нашы шляхі. Там заўсёды былі сілы, якія з'яўляліся нашай ааронай і цяжкія для нас хвіліны.

Агульны лёс аб'яднаў нас і ў новай савецкай час. На нашу долю выпала ганаровая місія быць самымі заходнімі фарпостамі сацыялізма. У дні Айчыннай вайны першы удар нямецкіх варвараў мы прынілі на сябе. Увесь свет ведае пра тое, як змагаўся Беларусь і Украіна. Імяны легендарных беларускіх і украінскіх партызан — жыўныя доказы вялікай мужнасці нашых народаў, якія не скарыліся нямецкім фашыстам і засталіся на заўсёды апарай і гвардыяй непераможнага савецкага ладу.

Наша літаратура была вартым увабленнем мужнасці нашых народаў. Хто не ведае ў наш час імя Янку Коласа, Крапівы, Лынькова, Куляшова, Броўкі, Глебкі, Іанка? З іх вершаў мы дэдаваемся пра будоўлі новага Мінска, новага Віцебска і Гомеля.

«Я ніколі не любіў іх чытаць, — піша Яноўскі аб рускіх пісьменніках. — Толькі «Хаджы Мурат» і «Запіскі з мёртвага дома» зрабілі на мяне ўражанне. Люблю я англічан і амерыканцаў. Іх творы былі для мяне акном у вялікі свет». Гэта было сказана даўно. Але Яноўскі прымусяў нас падумаць аб яго былых ідэалах. І цяпер сарод яго ідэалаў — нізкапаклонства перад буржуазным грамадствам, якое супроцьстаўляе савецкаму грамадству.

Чым можна растлумачыць той факт, што ў 1947 г. у першым томе сваіх твораў Максім Рыльскі зноў перадрукаваў верш, у якім ёсць такія словы: «Тут, у сібіскіх гарах, вое дзікі звер, а я, паэт, ляжы лядяма на п'юной бочцы»? Гэта словы абыватэля, якому варожы савецкі лад, які схіляцца перад Захадам, але не перад тым Захадам, які ў нашай сьвядомасці звязваецца з імяны Маркса, яго твары ў Лондане, Гюго — у Парыжы, Гейне — у Барліне.

І Яноўскі і Рыльскі схіляюцца перад брытанскай імперыяй, яны схіляюцца перад тым богам, які не разыходзіцца з іх палітычнымі поглядамі. У рэзалюцыі нашага пленума з'уджаецца той факт, што мы курьлі фільм гэтым людзям, што мы абкружалі іх арэолам славы, што мы называлі іх таленавітымі пісьменнікамі, забываючы, што талент, гэта — якасць чалавека, які ўмее служыць свайму народу, што талент — гэта перш за ўсё беспамылковае пацучце сацыяльнай справядлівасці.

Я нічога не скажаў аб дасягненнях нашай літаратуры за апошні час. Яны ўсім вядомы. Гэта — ітеса Карнейчыца, вершы Тычыны, рамаў Ганчара, рамаў Капыленкі, рамаў у вершах Первамайскага, новыя вершы Бажана і многае іншае, — у нас ёсць чым пахваліцца.

Мы шмат зрабілі ў сэнсе братніх сувязяў паміж народамі нашай Радзімы. Намі перакладзена паэма Аркадыя Куляшова «Сцяг брыгады», зроблены пераклады і іншыя беларускія пісьменнікаў. Выходзіць у нас кнігі грузінскіх, азербайджанскіх і іншых пісьменнікаў Савецкага Саюза.

Цяля атрады моладзі ўліліся ў нашы рады. Ганчар, аб якім я ўжо ўспамінаў; маю права назваць Нярасава

Д. Лукас

На працягу двух дзён адбыліся спрэчкі на даклад М. Лынькова, А. Куляшова, К. Крапіва і М. Клімовіча.

Першыя слова біра А. Якімовіч. — У 1947 годзе, — гаворыць А. Якімовіч, — упершыню ў насяляюцца перадымы надрукавалі на выдавецтва дзіцячай літаратуры звыш 40 кніг. Але, калі падглядаць па кніжцы прадукцыю за мінулы год, то прыходзіцца канстатаваць, што з'явіліся новыя мала.

А. Якімовіч зазначае, што ЦК КП(б) Беларусі зусім правільна ўказаў у сваёй настанове на адставанне дзіцячай літаратуры. Разглядаючы творы, напісаныя для дзіцяцей за мінулы год, ён сьмяецца на вышэйшай рабоце пісьменніка Янкі Маўра, які пашасу рад апавяданняў і аповесць «Шлях з цемры». Новае творы вызначаюць яго паварот да сучаснай тэматыкі і сведчаць аб творчым росце пісьменніка.

У 1947 годзе выйшлі з друку зборнік апавяданняў М. Лужаніна «Мост» і зборнік вершаў: Э. Агіцкевіч — «Васількі», М. Лужаніна — «Вершы для дзяцей» і А. Валасіна — «Чалавек-сонца».

А. Якімовіч заклікае пісьменнікаў сустрэць 30-годдзе Савецкай Беларусі нашымі добрымі дзіцячымі твораў. Аб рабоце рускіх пісьменнікаў, якія жывуць і працуюць у Беларусі, гаворыць у сваім выступленні А. Міронаў. За мінулы год у «Дзяржаўным выдавецтве БССР» надрукаваны шчыра аўтару, членаў рускай секцыі. Нядаўна выйшаў у свет трэці нумар літаратурнага альманаха «Савецкая Отчизна» рознастайны і цікавы на сваёй тэматыцы. Цяпер рыхтуецца да друку чацвёрты нумар альманаха, новыя кніжкі Д. Кавалева, М. Садковіча і іншых.

Але А. Міронаў ад вачыткаў да канца сваёй прамовы не быў самакрытычным. Ён не зраўну аналіз твораў рускіх пісьменнікаў, членаў секцыі, не вышлі недахопаў, якія ёсць у творах, надрукаваных і ў альманаху «Савецкая Отчизна» № 3.

Пра работу пісьменнікаў, якія працуюць у галіне народнага гавару, у сваім выступленні І. Пестрак. Ён адзначае, што багата савецкая рэчаіснасць, штодзённая героіка людзей у працы праз нарыс жывы хутэй дасягана да чытача. П. Пестрак гаворыць аб нарысе, які аб мастацкім творах, у якіх павінны прысутнічаць вобразы жывых людзей, іх сьветадушаванне.

У заключэнне П. Пестрак зазначае, што крытыка мала ўвагі аддае ацэнцы і разгляду надрукаваных нарысаў, тым самым ён садейнічае ўзняццю якасці твораў гэтага жанру.

Работе Магілёўскага літаратурнага аб'яднання прысвяціў сваё выступленне Ы. Гарулёў. — Малады пісьменнікі вырасілі, — гаворыць ён, — напісалі да апошняй час рад новых твораў. Празвіск Мікола Ткачоў закончыў работу над буйным творам аб Герасімава барацьбе партызан Магілёўшчыны ў дні Вялікай Айчыннай вайны. На гэтую тэму напісаны новыя апавяданні працяжка Тарасова, які цяпер робіць літаратурную апрацоўку запісаў Героя Савецкага Саюза Каралева. Член нашага літаратурнага інжынер Андрэй Малік напісаў п'есу «Справа гонару» аб аднаўленні чыгуначнага транспарта.

Слова прадастаўляе Ул. Карпаў. Ён зазначае, што многія крытыкі, як М. Клімовіч, А. Кучар і В. Вольскі, крыху занябалі сваю непасрэдную работу і пераклочылі на напісанне праяўных і драматычных твораў. На яго думку, такое становішча атрымае таму, што ў Саюзе пісьменнікаў устанавіўся погляд на крытыку, як на пісьменніка нялюбоўнага. І гэта не таму, што наша крытыка нізка па сваёй ідэінаму ці навуковаму ўзроўню. У нас ёсць добрыя асобныя працы, але кніг па крытыцы няма. Няма кніг і па гісторыі беларускай літаратуры.

Аднак, ні Ул. Карпаў, ні астатнія крытыкі, якія выступалі на сходзе, ні словам

не змовіліся аб тым, як яны выконваюць настанову ЦК КП(б) аб рабоце Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР, у якой адзначалася, што прычыноўна, вострая і аб'ектыўная крытыка адсутнічае ў некаторых рэцэнзіях, што ў асобных работах мае месца захвальванне дрэнных твораў пісьменнікаў, угоддства, тэндэнцыя фармалізма, што крытыка недастаткова распрацоўвае пытанні сацыялістычнага рэалізму, гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры і мастацтва.

Аб рабоце беларускай кінематографіі гаворыць у сваім выступленні Міністр кінематографіі БССР М. Садковіч. Ён адзначае, што за 1947 год кіностудыя «Беларусьфільм» стварыла два поўнаметражныя фільмы — «Беларусь», «Канцэрт» і рад хронікальных фільмаў. Гэтыя творы дадучы магчыма савецкаму глядачу ўбачыць, чым жыве сёння наша рэспубліка. За мінулы год А. Маўзіном напісаны добрыя сцэнарыі пра Героя Савецкага Саюза канстанціна Заслонава. Ідуць здымкі фільма на матывах апавесці Я. Маўра «Кілеўскія рабыніцы». Мяркуюць выпусціць рад кінохронік на розныя тэмы.

Але М. Садковіч у сваім выступленні не расказаў, чаму да апошняга часу не створаны кінофільмы аб аднаўленні народнай гаспадаркі рэспублікі, аб партызанскай барацьбе беларускага народа, чаму так морудна выпускаюцца новыя фільмы.

У сваім выступленні А. Кучэр адзначае, што даклады А. Куляшова, М. Лынькова і К. Крапіва — глыбокія даклады, у іх выкажаны прадзвіжыя словы пра беларускую літаратуру. Разам з тым, А. Кучэр крытыкуе А. Куляшова за тое, што ён у дакладзе, аддаючы самую вялікую ўвагу творчасці В. Таўлая і М. Засіма, гэтым самым нібы арыентуе пісьменнікаў на іх творчасць. Ці не лепш было б арыентавацца ў творчасці на такіх пісьменнікаў, як Янка Купала, Якуб Колас, у якіх вучыліся ўсе нашы паэты, у тым ліку В. Таўлай і М. Засіма, на рускую паэзію і лепшыя дасягненні паэзіі братніх літаратур.

У дакладзе М. Лынькова і А. Куляшова, — гаворыць Я. Шахроўскі, — мне здаецца, нехапала гістарычнага погляду і сувязі з нашым літаратурным жыццём. Усе-ж трэба было-б сказаць аб традыцыйна літаратурнай творчасці. Міхась Лынькоў да ацэнкі прозы падыйшоў больш як рэцэнзент, не прааналізаваў стале прозы.

М. Лужаніна ў сваім выступленні зазначае, што ў дакладзе на паэзію не паказана работа многіх нашых паэтаў, якія ў 1947 годзе напісалі ямаля добрых вершаў, не вызначана рознастайнасць тэматыкі, якую ўзялі ў сваіх новых творах паэты, не паказана асаблівасць лірычнага героя паэзіі мінулага года.

Усе прысутныя цёпла сустрэлі выступленне Старшыні Савета Міністраў БССР П. К. Панамарэвіча. У сваёй вялікай прамове ён паставіў перад пісьменнікамі канкрэтныя задачы ў справе адлюстравання ў новых творах героікі партызанскай барацьбы беларускага народа, велічы аднаўлення і стваральнай працы, якія выдзяляюцца ў нашай рэспубліцы.

У спрэчках таксама выступілі І. Гутарка, А. Пракоф'еў, П. Глебкі і К. Кірчанка. Сход зацвердзіў рашэнне Праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР аб утварэнні сакратарыята ў складзе Галоўнага сакратара — П. Броўкі, сакратара па прозе — М. Лынькова, сакратара па паэзіі — А. Куляшова, сакратара па драматычнай — К. Крапіва, сакратара па агульных пытаннях — П. Кавалева.

М. Лынькоў, у сувязі з яго занятасцю на іншай рабоце, вызвалены ад абавязкаў старшыні Праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР.

ват жартавалі над ім: «Харошы старшыня—трынаццаць німецкіх швілавоў спускаў». Нават калі партыйны сход абвясціў Баюну вымову, ён стараецца захаваць з надворнага аб'явацца, каб паказаць, што гэта яго не хвалюе. Баюна вырашыў напісаць у вобласць сваёй партызанскаму начальніку Кавалевічу, сцэнарыі, што той падтрымае яго. Але адбылася наадварот: Кавалевіч асуджае Баюна за яго намер жывіць мінулым заслугамі.

— Ты адраваўся ад усіх нас,—шчыра перажываючы за сябра, гаворыць Кавалевіч.— Ты не жывеш тым, што быццам навокал, не жывеш тымі думкамі, якімі жывеў іншыя людзі. Ты глядзіш толькі ў сваю душу, аб сабе адным клопоцішся.

Гістарычная Пастава ЦК ВКП(б) ад 10 лютага 1948 года аб оперы «Вялікая дружба» Мурадзі адрыла перад нам, работнікам музыкальнага фронту, шырока даяглыды. Мы павінны перагледзець сваё творчае пазіцыі, усяюды свае памылкі і выправіць іх у далейшай творчасці пры дапамозе высока-прынцыповай большэвіцкай крытыкі і самакрытыкі.

Культываванне і развіццё фармалістычных тэндэнцый у музыцы ў апошні час пачало прымаць усё больш нагаражальныя памеры. Над улічывым чужым савецкай музыкальнай культуры тэндэнцыі з'явіліся абаронамі фармалізма табы буйныя кампазітары, як Мурадзі, Шастакоўч, Пракоф'еў і іншыя. Гэты шкоды кірунак меў уплыў на творчасць некаторых беларускіх кампазітараў.

Так, у творчасці таленавітага прадстаўніка старошага пакалення беларускіх кампазітараў М. Аладава, побач з поўнацінным рэалістычным творами, ёсць творы, у якіх шмат злучэнняў фармалізма. Асабліва яскравым прыкладам фармалізма ў творчасці Аладава з'яўляецца яго сімфанічная паэма «З дэнікі партызана», музыка якой вельмі складаная. За наградным складаным музычным гукаспалучэннем немагчыма адчуць асноўную тэму. Ламаная рытміка перарывае ў радзе месца меладичную лінію, робіць музыку распаўсюджанай па форме і незразумелай. Гэтыя хібы прыводзяць да таго, што твор становіцца даступным толькі для невялікай колькасці музыказнаўцаў. Падобнага роду хібы, у некалькі меншай ступені, уласцівы сімфанічнай баладзе М. Аладава «У суровыя дні». У гэтым творы ўраўні адназначна-назначанай музыкі раптам змяняюцца хаатычнымі гукавымі спалучэннямі. Усе гэтыя робы сімфанічнаму баладу цяжка для ўспрымання не толькі радавога савецкага слухача, але нават і кваліфікаванага музыканта. Фармалістычныя элементы ў творчасці Аладава асабліва яскрава выяўляюцца ў тых месцах твораў кампазітара, у якіх ён адмоўляецца ад народнага меласа.

Вялікая камерная творчасць Аладава таксама часткова мае гэтыя хібы. Побач з добрым романсам «Лета» (слова Я. Купалы) ці яго апрацоўкамі і песнямі для хора (напрыклад, «Няся аб Сталіне»), у вядомай творчасці кампазітара сустракаюцца творы, мелодыі якіх пабудаваны на дысанансах, цяжкі для выканання меладичныя ходы. Фортаніянае суправаджэнне перагружа вострымі ўскладненымі гармоніямі.

Малады і бяспрэчна таленавіты кампазітар П. Падкавырава ў працэсе фарміравання сваёй творчай індывідуальнасці, у пошуках сваёй асабстай музыкальнай мовы падпаў пад уплыў фармалістычнай творчасці кампазітараў Шастакоўч і Пракоф'ева. Гэты уплыў скасаваў у ягоны арыгінальнасць, няправільна зразуметым «наватарствам» і выявіўся ў вычварненні музыкальнай мовы, зложыванні вострымі гарманічнымі гукаспалучэннямі, што зрабіла шмат якіх з твораў кампазітара непанулярнымі і недаступнымі для ўспрымання савецкага слухача. Так, напрыклад, 1-я сімфонія Падкавырава мае вельмі сьляды фармалістычных уплываў. Кампазітар нібы баіцца шырокага развіцця мелодыі вялікага сімфанічнага дыхання. Паўнае развіццё тэматычнага матэрыяла раптам перарываецца чужароднымі элементамі. Для сімфоніі характэрна зложыванне гукаспалучэннямі, якія востра дысануюць, надумана інтэрваламі ў мелодыі і амаль поўны адрыв музыкальнага матэрыяла сімфоніі ад народна-песеннай асновы. Марш, які заканчвае 4-ую частку сімфоніі і сама па сабе гучыць добра, лагічна не вынікае з усёга папярэдняга развіцця музыкальнага матэрыяла і яшчэ раз падкрэслівае некаторую надуманасць і фармальны падыход да тэмы. Недахопы музыкальнага развіцця, якія ёсць у 1-ай сімфоніі Падкавырава, найбольш ярка выявіліся ў яго 2-ой сімфоніі, дзе няма ўнутранай лагічнай узаемасувязі ча-

нарыснасць («Павел прыхаў»), часамі не зусім выразную мову і надкучліваю рэспірацыю. Але гэтыя недахопы акупляюцца больш важным—нааўнасцю ў яго творах мастацкіх вобразаў людзей, іх характараў; пісьменнік шчыра любіць сваіх герояў, унёсўла расказвае аб іх штодзённым клопатах.

Добра выпісаны ў апавяданні вобраз брыгадзіра Алёны. Гэта чалавек сённяшняй калгаснай вёскі. Пасля вайны, які ў Марціна, у ён засталася цяжкая перажыванні. Яе апаноўваюць горкія думы аб любым мужу, які загінуў на фронце. Алёна доўга какала ад яго лістоў. Ёй не хацелася верыць, што іх ужо ніколі не будзе.

Прасочваючы тая сродкі, пры дапамозе якіх аўтар малюе вобраз гераіні, асабліва адумана заўважанае тэм пісьменніцкага майстэрства Івана Мележа.

Хвалююча намалявана сцена, калі брыгадзір, непакоячыся за непрыбраны сена, вырашае будзіць калгаснікаў, якія толькі што заснулі пасля цяжкага працоўнага дня. Набліжанае навалніца, якая можа зацігнуць уборку яшчэ на некалькі дзён. «Трыба хутэй будзіць усіх... У гэтую хвіліну яна зноў пачула шум паравода і надумала, што там таксама не спяць. І на пол, мусіць, многа людзей не спіць—воляць снапы ці сціраюць. Ды ён не толькі ў нашым калгасе не спяць».

Пісьменнік настольва аладовае майстэрства праз мастацкую дэтал перадавае духоўнае ўзрушэнне чалавека. Запамінаецца сцена, калі Алёна ў бяспрыемую ноч шчыра перажывае спрэчку з Насцяй. Праз залеру недобудаванай хаты ёй відзіцца летніца месцячым святлом маўлява вудзіла. «...Алёна паднімае далонь ад вачэй і гарачымі бяспрыемым вачыма пазірае ў

стак. Дзякуючы гэтаму сімфонія набывае хутэй характар чатырохчастковай сіюіт, чым поўнацінай сімфоніі. Нават ужыванне аўтарам у фінале сімфоніі вытрымак з папярэдніх частак не роўць фінал філасофам абдуманнем. Гаворачы аб унутранай будове асобных частак сімфоніі, хочацца ўказаць на 2-ую частку, што пачынаецца меладичнай вальсападобнай тэмай, якая, на жаль, не атрымоўвае шырокага сімфанічнага развіцця, і на 3-ую частку, што ўяўляе сабой лёгкая скерца, якое зусім выпадае з агульнай тэматыкі твора. Непераканаўча аркеструка сімфоніі. Аўтар зложывае меднымі тэмбэрамі і асабліва тэмбэрам трубы, што часам нагадвае джазавыя прыёмы. 2-я сімфонія—твор бяспрэчна слабы. Яна з'яўляецца творчай нааўдчай кампазітарам.

У сваім канцэрце для скрыпкі, прысвечаным паміць Гастэля, Падкавыраў таксама гршыць у многіх месцах партытуры фармальным падыходам да спалучэння інструментаў. Яркім прыкладам гэтага з'яўляецца той выпадак, калі кампазітар выкарыстоўвае тубу ў якасці інструмента, які акампаане скрыпкі.

Фармалістычныя прыёмы пісьма можна сустрэць не толькі ў сімфанічнай, але таксама і ў камернай творчасці Падкавырава. 2-гі струны квартэт, напрыклад, амаль усеў пабудаваны на сугучнасці, які востра дысануюць і стамаюць вуха нават кваліфікаванага музыканта. Адсутнічае эмацыянальна насычанай выразнай мелодыкі, поўны адрыв ад народнай песеннасці робіць мужык квартэта абстрактнай і незразумелай, не глядзячы на тое, што зрэдку і тут сустракаюцца ўрыўкі, якія шчыра і прыемна гучаць. На вялікі жаль, кампазітар нааўміла забурджае твор дысанансным гучаннем. Тое самае мы маем і ў некаторых яго апрацоўках народных песень. Так, напрыклад, фортаніянае суправаджэнне песні «Ой, ляцелі гусі» ў апрацоўцы Падкавырава ўсе заснавана на «пінкатых» гармоніях, якія ні ў якой меры не адпавядаюць ні ладавай будове, ні зместу гэтай песні.

Кампазітар Пукст у апрацоўцы для аркестра народных інструментаў беларускага танца «Лявоніха» дапусціў памылку іншага характэру — у пагоні за момантамі знешняй выразнасці ён так перагруэў апрацоўку танальнымі зрухамі і вырыўнямі, што за ім згубілася сама «Лявоніха».

Такія прыклады не з'яўляюцца адзінакавымі ў творчасці беларускіх кампазітараў. І толькі адначасна характэрныя выпадкі фармалістычнага падыходу да апрацоўкі народнай песні.

У параўнанні з сімфанічнай і камернай творчасцю, у опернай творчасці беларускіх кампазітараў (асабліва пасляваеннага часу) уплыў фармалістычных тэндэнцый выявіўся ў значна меншай ступені. Аднак, яны маюць месца і тут. У оперы Я. Цікоцкага «Алесь» фармалістычныя уплывы асабліва ярка выявіліся ў частцы музыкальнай характэрыстыкі неаўд, дзе кампазітар ужывае невыразны, неэмацыянальны лейтматыў, які супярэчыць жыюй музыкальнай мове ўсёй оперы. Тут Цікоцкі пайшоў па ліні найменшага супраціўлення, чыста фармалістычна абмаляваўшы неаўд «нечадзенай», неэмацыянальнай, а значыць і недастатковай для слухача музыкай.

Фармалізм выявіўся ў оперы «Алесь» яшчэ і ў тым, што, не глядзячы на рад змен і папярка, што былі зроблены ў лібрэта і дачыталыся, у прыватнасці, вобраза Даныля, які ў другой рэдакцыі лібрэта амаль-што дыаметральна супроціўляў першаму варыянту, агульная музыкальная характэрыстыка вобраза (а таксама і канкрэтнае яе выяўленне ў ваякальных і аркестровых эпоздах) засталася ранейшай, без усялякіх змен.

Аналагічны фармалістычныя уплывы выявіліся і ў маёй оперы «Кастусь Каліноўскі». Так, музыкальная характэрыстыка Мурадзі не мае шырокай меладичнай асновы. Уся партыя Мурадзі пабудавана на статычным і невыразным рэчывае, таксама які і асобныя фрагменты партыі Лосева; я пайшоў па ліні чыста фармальнага музыкальнага вырашэння гэтых адмоўных вобразаў і тым самым пазбавіў іх поўнакрыўнасці і эмацыянальнасці, зрабіў іх малацікавымі для выканання ў ваякальнай і аркестра і мала зразумелымі для слухача.

Данай фармалізму лічу я ўвесь другі акт оперы (за выключэннем маэзуркі і арчэва Лосева), які складаецца з выключна сухага невыразнага рэчывае. Разрыў у радзе месца оперы паміж насычаным драматычным дзеяннем на сцэне і гучаннем аркестра таксама ўказвае на дапушчаныя мной памылкі фармалістычнага характэру.

Аналізуючы цяпер сваю камерную творчасць, я лічу, што першая частка струннага квартэта зроблена мяю на паводле прыняцтва рэалістычнай музыкальнай школы. Бясспрэчна музыка рух, які суправаджае ў распрацоўцы галоўную тэму, зрабіўся самааўдтай і пакідае уражанне нічым не апраўданай сумяціцы ў партыях усіх чатырох інструментаў, якая вынікае цяпер недаўмечна нават у мяне самога, не гаворачы ўжо аб слухачах.

Што датычыцца крытыкі твораў беларускіх кампазітараў, дык яна да апошняга часу мела характар тэндэнцыйны і непрычыновы.

Некаторыя хібы твораў Аладава і Падкавырава захвальваліся, і ў той-жа час творы кампазітараў-песеннікаў Сакалоўскага і Любова, прасякнутыя вялікай шчырасцю, блізка да народнай песні меладичнаасцю, які заслужана карысталіся любоўю і выкаўдчай і слухачоў, уласкі занігмаваліся, як прыметыныя і ледзь не «антымастацкія» толькі таму, што ў іх адсутнічалі так званыя «шуканні» і «наватарства».

Выявіліся і ў маёй оперы «Кастусь Каліноўскі». Так, музыкальная характэрыстыка Мурадзі не мае шырокай меладичнай асновы. Уся партыя Мурадзі пабудавана на статычным і невыразным рэчывае, таксама які і асобныя фрагменты партыі Лосева; я пайшоў па ліні чыста фармальнага музыкальнага вырашэння гэтых адмоўных вобразаў і тым самым пазбавіў іх поўнакрыўнасці і эмацыянальнасці, зрабіў іх малацікавымі для выканання ў ваякальнай і аркестра і мала зразумелымі для слухача.

Данай фармалізму лічу я ўвесь другі акт оперы (за выключэннем маэзуркі і арчэва Лосева), які складаецца з выключна сухага невыразнага рэчывае. Разрыў у радзе месца оперы паміж насычаным драматычным дзеяннем на сцэне і гучаннем аркестра таксама ўказвае на дапушчаныя мной памылкі фармалістычнага характэру.

Аналізуючы цяпер сваю камерную творчасць, я лічу, што першая частка струннага квартэта зроблена мяю на паводле прыняцтва рэалістычнай музыкальнай школы. Бясспрэчна музыка рух, які суправаджае ў распрацоўцы галоўную тэму, зрабіўся самааўдтай і пакідае уражанне нічым не апраўданай сумяціцы ў партыях усіх чатырох інструментаў, якая вынікае цяпер недаўмечна нават у мяне самога, не гаворачы ўжо аб слухачах.

Што датычыцца крытыкі твораў беларускіх кампазітараў, дык яна да апошняга часу мела характар тэндэнцыйны і непрычыновы.

Некаторыя хібы твораў Аладава і Падкавырава захвальваліся, і ў той-жа час творы кампазітараў-песеннікаў Сакалоўскага і Любова, прасякнутыя вялікай шчырасцю, блізка да народнай песні меладичнаасцю, які заслужана карысталіся любоўю і выкаўдчай і слухачоў, уласкі занігмаваліся, як прыметыныя і ледзь не «антымастацкія» толькі таму, што ў іх адсутнічалі так званыя «шуканні» і «наватарства».

З'яўленне ў прэсе артыкула т. Аксінькі аб 1-ай сімфоніі Падкавырава, у якім былі правільна адзначаны фармалістычныя элементы, што куцальваюцца ў гэтым творы кампазітара, выклікала ў адказ ліст групы кампазітараў і музыкаў крытыкаў, у якім указана сімфонія Падкавырава кваліфікавалася ледзь не як геніяльны твор; да таго-ж у ім усхваляліся іменныя моманты, якія патрэбна было сурова крытыкаваць.

Беларуская музыкальная крытыка не выходзіць з якіх-небудзь пэўных поглядаў на музыку, а з'яўляецца вынікам суб'ектыўных, часта беспрынцыповых адносін да аўтара. Таму яна ніяк не можа арыентаваць кампазітара. Былі выпадкі, калі адзі і той-жа крытык пісаў артыкулы дыаметральна процілегла зместу аб адным і тым-жа творы. Так зрабу тав. Смольскі, які двойчы пісаў артыкулы аб «Алесь» Цікоцкага.

За ўвесь час існавання пры Саюзе савецкіх кампазітараў БССР музыказнаўчай секцыі ён не было ўзнята ідэянага творчага прычыновага пытанія. Работа музыказнаўцаў не выходзіць за межы напісання скаластычных анаграфіяў, у якіх не знойдзеш ні крытыкі хібаў твора, ні музыказнаўчага яго аналізу з пункту погляду ідэянага і мастацкага зместу. У лепшым выпадку музыкаў крытык робіць фармальны (каб не сказаць фармалістычны) аналіз твора, які пакідае няўскрытым яго ідэіны і мастацкі змест (праба т. Шэфрына «Фортаніянае тры Багатырова»).

Нават Пленум Саюза беларускіх кампазітараў, праведзены ў лістападзе 1947 году, не выклікаў у музыкаў крытыкаў і музыказнаўцаў прылыту творчай энергіі.

Яркім доказам беспрынцыповасці нашых крытыкаў з'явілася на пленуме іх адзінадушнае прызнанне, як станоўчага факта, наяўнасці ў творчасці беларускіх кампазітараў самых рознастайных творчых кірункаў (ад сацыялістычнага рэалізма да фармалізма?). Крытыкі не знайшлі ў сабе грамадзянскай мужнасці і большэвіцкай прычыновасці, каб раскрыць элементы ваяўнічага фармалізма ў творчасці беларускіх кампазітараў. У сваіх выступленнях яны захвальвалі ў творах пэўнай групы кампазітараў тая памылкі, якія павінны былі быць падвергнуты суровай крытыцы. Затое з дэмік сэрцам яны зняхвалі творы, напісаныя ў традыцыйна рускай класічнай школе, творы, якія заснаваны на шырокай напеўнасці і уваходзяць сваімі канэрамі ў творчасць беларускага народа (сімфонія Пукста і інш.).

Беспрынцыповыя выступленні беларускіх крытыкаў атрымалі падтрымку з боку музыказнаўцаў Вінаградца, які выступіў і на пленуме і ў друку з тэндэнцыйнай дэзарыгентуючай крытыкай творчасці беларускіх кампазітараў.

Мастацкае кіраўніцтва музыкальных устаноў, а часта і асобныя выканаўцы культуры і пераольшвалі фармалістычныя памылкі, дапушчаныя кампазітарамі ў іх творчасці.

Амаль усе напісаны беларускімі кампазітарамі творы буйных форм, якія маюць вельмі істотныя хібы, прымаіліся і ўключаліся ў канцэртныя праграмы без строгага крытычнага падыходу да іх з пункту погляду іх ідэянага накіраванасці і мастацкай якасці.

Папулярызатыі нізкаякаснай музыкальнай прадукцыі садейнічаў і беларускі радыёкамітэт, які даўдэ доступ да мікрафона ўсім творама беларускіх кампазітараў, незалежна ад іх мастацкай і ідэянага каштоўнасці.

Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Саюзе Міністраў БССР і музыка-рэпертуарныя камісіі па працягу ўсяго пасляваеннага перыяду прытрымліваліся няправільнай сістэмы заказаў кампазітарам і прыёму гатовых твораў. Амаль усе, напісаныя па заказе, творы прымаіліся без усебаковага і крытычнага амеркавання і толькі вызначны лік іх (галоўным чынам малых песенных форм) адхіляўся, як маламастацкія. Вынікам гэтага з'явілася вясмечане рэпертуара нашых выканаўчых калектываў і сістаў твораў, якія не маюць права на папулярызатыю. Кіраўніцтва па справах мастацтва і рэпертуарныя камісіі не разглядаюць музыку да драматычных спектакляў, асабліва ў перыферійных тэатрах. Нікім не кантралюема, гэтая музыка вельмі часта бывае нізкаякаснай і абстрактнай, не з'яўляюцца арганічным кампанентам спектакля.

Саюз беларускіх кампазітараў, як творча арганізацыя, не існуе: ён не праводзіць ніякай арганізацыйнай і накіроўваючай работы сярод сваіх членаў. Саюз кампазітараў не арганізоўвае творчых дыскусій па прычыновым пытаніях музыкальнага мастацтва і творчасці асобных кампазітараў. Не вядзецца работа па павышэнню ідэянапапалітнага ўзроўню членаў Саюза і павышэнню іх кваліфікацыі. Не практыкуецца пасылка кампазітараў у камандыроўкі ў глыбінныя раёны рэспублікі з мэтай запісу сучаснай народнай творчасці, не арганізуецца вечары-сустрэчы кампазітараў з аўдыторыяй. Адсутнічае атмасфера прычыновай крытыкі ў Саюзе кампазітараў прывяла да існавання групіроўкаў. Усе гэта шкодна ўплывае на рост і майстэрства некаторых кампазітараў. Старшыня Саюза А. Багатыроў не кіруе яго работамі.

Кампазітары Беларусі працуюць у поўным адрыве адзі ад другога. Пазабудзеныя прычы